ชื่อโครงการ
การวิเคราะห์และรวบรวมภูมปัญญาในการรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน

โดย
ผศ.ดร.บรรลือ สังข์ทองและคณะ
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
จากงบประมาณเงินแผ่นดิน ประจำปี 2561
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ที่ ศธ ๐๕๒๓.๐๑/ว ๑๕๕๕ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ถนนราชดำเนินนอก กทม. ๑๐๓๐๐ ๑๕ มีนาคม 2561

เรื่อง การรายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายการจัดการอาชีวศึกษาแบบทวิภาคี ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

เรียน ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพและเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการ วิทยาลัยการอาชีพและการท่องเที่ยว วิทยาลัยการอาชีพและเทคโนโลยีชุมชน วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการชุมชน วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการท่องเที่ยว วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเกษตร วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการอุตสาหกรรม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการธุรกิจ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเทคโนโลยี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสิ่งแวดล้อม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการพลังงาน วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการน้ำ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการป่าไม้ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสัตว์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการพืช วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการประมง วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการอาหาร วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการโภชนาการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสุขภาพ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการความงาม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการแฟชั่น วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการศิลปะ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการดนตรี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการกีฬา วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการนันทนาการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสังคม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวัฒนธรรม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการภาษา วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการคอมพิวเตอร์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการอิเล็กทรอนิกส์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการไฟฟ้า วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเครื่องกล วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการยานยนต์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการโลหะการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวัสดุ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเคมี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการฟิสิกส์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการคณิตศาสตร์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวิทยาศาสตร์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสิ่งแวดล้อม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการพลังงาน วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการน้ำ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการป่าไม้ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสัตว์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการพืช วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการประมง วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการอาหาร วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการโภชนาการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสุขภาพ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการความงาม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการแฟชั่น วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการศิลปะ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการดนตรี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการกีฬา วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการนันทนาการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการสังคม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวัฒนธรรม วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการภาษา วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการคอมพิวเตอร์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการอิเล็กทรอนิกส์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการไฟฟ้า วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเครื่องกล วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการยานยนต์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการโลหะการ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวัสดุ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการเคมี วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการฟิสิกส์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการคณิตศาสตร์ วิทยาลัยการอาชีพและการจัดการวิทยาศาสตร์ ทุกแห่ง

คำนำ

โครงการ การวิเคราะห์และรวบรวมภูมปัญญาในการรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร จากหมอพื้นบ้าน ในตำบลเหล่าตอกไม้ อ.ชื่นชม จ.มหาสารคาม ณ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี บ้านกะบาก ต. เหล่าดอกไม้ อ.ชื่นชม จ.มหาสาคาม ร่วมกับการบริการวิชาการ ตรวจคัดกรองระดับน้ำตาลในเลือดและความดัน และตรวจวิเคราะห์การปนปลอมของยาสเตียรอยด์ในยาแผนโบราณ การดำเนินโครงการนี้เป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนิสิตหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต สาขาการบริบาลทางเภสัชกรรม เพื่อให้นิสิตมีทักษะในการทำงานในชุมชน การบริหารจัดการโครงการ มีจิตอาสาในการบริการวิชาการตรวจคัดกรองโรคและการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร การสืบค้นข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ และศึกษามิติเชิงวัฒนธรรม ที่นอกเหนือจากการรักษาด้วยยาสมุนไพร ซึ่งผู้ดำเนินโครงการและคณะทำงาน หวังเป็นอย่างยิ่งว่า นิสิตที่เข้าร่วมโครงการ จะมีมุมมองในเชิงความรู้ด้านสมุนไพรทั้งทางการรักษา การสืบคืนข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ มิติเชิงวัฒนธรรม และสามารถบูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการนี้

บรรลือ สังข์ทองและคณะ
กรกฎาคม 2561

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 วิธีดำเนินงาน	6
บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน	13
บทที่ 4 การบูรณาการและการเกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมและชุมชน	47
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	49
บรรณานุกรม	52
ภาคผนวก	54

บทที่ 1
บทนำ

หลักการและเหตุผล

ก่อนศตวรรษที่ 19 ยารักษาโรคจะประกอบไปด้วยสมุนไพรหรือส่วนของสมุนไพร โดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยนำมาใช้ทั้งในรูปสมุนไพรเดี่ยวหรือตำรับ ขึ้นอยู่กับความหลายหลายทางชีวภาพของสมุนไพรในพื้นที่ จนกระทั่งเมื่อถึงกลางศตวรรษที่ 19 ได้มีการแยกสกัดและทำบริสุทธิ์สารประกอบที่ออกฤทธิ์จากสูตรตำรับสมุนไพร ซึ่งการประสบความสำเร็จนี้ทำให้มีการก่อตั้งบริษัทผลิตยาขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามียาหรือสารประกอบที่ออกฤทธิ์จากการสกัดแยกสมุนไพรออกมามากมาย เช่น มอร์ฟีนจากฝิ่น โคเคนจากใบโคคา ควินินจากเปลือกของต้นซิงโคนา ซึ่งสารประกอบจากธรรมชาติเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นในการสังเคราะห์ยาในเวลาต่อมา ซึ่งสามารถผลิตหรือสังเคราะห์สารอนุพันธ์ เพื่อให้มีฤทธิ์ในการรักษาที่ดีกว่าสารประกอบที่ได้จากธรรมชาติ งานวิจัยเหล่านี้ในช่วงแรก ๆ จะทำแบบลองผิดลองถูก (trial and error) ในขั้นตอนการค้นพบยาใหม่และการพัฒนายาใหม่ในปัจจุบันนั้นมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ การวิจัยยาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ lead compounds ซึ่งเป็นสารเคมีที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาหรือมีฤทธิ์ทางชีวภาพ ซึ่งการพัฒนายานั้นมีการดำเนินการเป็นไปด้วยความรวดเร็วและยาแผนปัจจุบันที่ใช้นั้นออกฤทธิ์ได้เร็วกว่าสมุนไพร จึงทำให้การใช้สมุนไพรลดลง อาจนำไปสู่การสูญพันธุ์ของพืชสมุนไพรดังกล่าว

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น หากสามารถรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรป้องกันหรือรักษาโรค มาพิสูจน์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ข้อมูลประกอบการสนับสนุนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการใช้พืชสมุนไพร จึงเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชร่วมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป และมีประโยชน์ในวงกว้างเนื่องจากมีผู้ป่วยจำนวนมาก โดยคณะฯ มีความสนใจในการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในการใช้สมุนไพรไว้ โดยในปัจจุบันเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อาจทำให้วิธีการรักษาโรคแบบดั้งเดิมอาจสูญหายได้ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษา รวบรวม ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านก่อนที่จะสูญหายไป และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อต่อยอดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ต่อไป

หมอพื้นบ้าน-หมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นเป็นผู้ที่มีความรู้และได้รับการยอมรับจากชุมชน สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นได้ หากจำแนกเป็นหมวดหมู่แล้วสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน ดังนี้ ๑) การสร้างการเรียนรู้ ได้แก่ บ้านของหมอพื้นบ้านเป็นแหล่งความรู้และการเรียนรู้ของชุมชน เป็นนักปราชญ์ท้องถิ่น และนำความรู้และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านถ่ายทอดองค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านแก่ลูกหลานหรือคนในท้องถิ่น มิให้องค์ความรู้สูญหายไป เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านสุมนไพร ๒) การสร้างความเป็นพลเมือง ได้แก่ การส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของประชาชนโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ๓) การสร้างผลกระทบ ได้แก่ ชุมชนเกิดความตื่นตัวในเรื่องภูมิปัญญา พร้อมทั้งหันมาให้ความสำคัญและร่วมใจกันอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาอยู่อย่างยั่งยืนในชุมชนไปชั่วลูกหลาน ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเรื่องภูมิปัญญาไปในทางที่ดีขึ้น ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง การอนุรักษ์และพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน

2. เพื่อตรวจสอบข้อมูลภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคกับฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ในด้านสารสำคัญและฤทธิ์ของสมุนไพร

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้เข้าร่วมโครงการ

- อาจารย์และบุคลากร (คณะทำงานและทีมวิจัย) จำนวน 10 คน
- นิสิต จำนวน 100 คน (ป.โท 10 คน ป.ตรี 90 คน)
- ชุมชน จำนวน 20 คน
- ภาคี/องค์กรทั้งภายนอกและภายใน จำนวน 2 เครือข่าย

ลักษณะของการดำเนินงาน (รูปแบบ/กิจกรรม)

การลงสำรวจชุมชน ศึกษาชุมชน เพื่อรวบรวมรายชื่อหมอพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ด้านสมุนไพรในการรักษาโรค รวมทั้งการบริการวิชาการโดยการตรวจคัดกรองโรคเรื้อรังต่าง ๆ เช่น โรคเบาหวาน และการตรวจการปนปลอมของยาสเตียรอยด์ในยาแผนโบราณ การวางแผนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน โดยการประสานงานกับ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี บ้านกระบาก (สอน. บ้านกะบาก) ต.เหล่าดอกไม้ ซึ่งมีการรวมกลุ่มชมรมหมอพื้นบ้าน ต.เหล่าดอกไม้ และ อสม. อยู่แล้ว

พื้นที่ดำเนินการ /บริบทชุมชน

ตำบลเหล่าดอกไม้ ตั้งอยู่ในตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวดมหาสารคาม เดิมเป็นส่วนหนึ่งของตำบลเชียงยืน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เมื่อปี พ.ศ. 2511 ได้แยกอำเภอขึ้นใหม่โดยแยกจากอำเภอกันทรวิชัย ให้ชื่อว่า อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม และเมือมีการตั้งอำเภอขึ้นใหม่ คือกิ่งอำเภอชื่นชม ตำบลเหล่าดอกไม้จึงได้แยกออกจากตำบลเชียงยืนมาเป็นตำบลใหม่ชื่อว่า ตำบลเหล่าดอกไม้ กิ่งอำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม โดยมีนายพูน ไชยหันขวา เป็นกำนันคนแรกของตำบลเหล่าดอกไม้

เดิมองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม่ฐานะเป็นสภาตำบลเหล่าดอกไม้ และได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ ตั้งอยู่บ้านกระบาก อยู่หมู่ที่ ๗ ตำบลเหล่าดอกไม้ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดมหาสารคาม อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๘๐ กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ ๖๐ กิโลเมตร ห่างจากอำเภอชื่นชมประมาณ ๕ กิโลเมตร

อาณาเขต ตำบลเหล่าดอกไม้ มีพื้นที่ติดต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ดังนี้ ทิศเหนือมีอาณาเขตติดกับตำบลชื่นชม อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม ทิศใต้มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลเชียงยืน อำเภอเชียง

ยืน จังหวัดมหาสารคาม ทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกันตำบลโนนสูง อำเภอยางตลาด จังหวัดมหาสารคาม และทิศตะวันตกมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลหนองกุง อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม

ตำบลเหล่าดอกไม้ ภายใต้การบริหารงานของนายจรัส ชิณเฮือง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล แบ่งการปกครองออกเป็น 11 หมู่บ้าน ดังนี้ หมู่ที่ ๑ บ้านนาคำน้อย มีนายเฉลิม แสงหิม เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายบรรจง ทองสงคราม และนายบุญมี รักสูงเนิน เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๒ บ้านส้มกบมี นายวิชัย ทองสงคราม เป็นผู้ใหญ่บ้าน นางสุปัน เลพล และนางสางกุหลาบ แข็งฤทธิ์ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๓ บ้านผักแว่น มีนางหนูเบ็ง บัวโสภา นายวุฒิชัย แก้วภักดี และนายคำภา แข็งฤทธิ์ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๔ บ้านผักแว่น มีนายสง่า แข็งฤทธิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายสุรเดช นนทะบูรณ์ และนายปรีดา อันทะปัญญา เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที ๕ บ้านกระบาก มีนายโกศล เวียงสมุทร เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายถวิล บำรุง และนายโสพล แสนคำ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๖ บ้านหนองคู มีนายอุทัย ส่งสุข เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายปรินทร ภูวนารถ และนายเฉลียว สัพโส เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ หมู่ที่ ๗ บ้านกระบาก มีนายพันธ์ พึ่งพันธ์ นายบุญทัน ภูสีแก้ว และนายซุย สีหาทัพ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๘ บ้านเหล่าดอกไม้ มีนายนิคม ภูพิลา เป็นผู้ใหญ่บ้าน นางคำเบย นนทะบูรณ์ และนายปราศรัย ทองนพคุณ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๙ บ้านเหล่าดอกไม้ มีนายอำพร กองเพชร เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายแสวง เหล่าจูม และนายขุนศึก เลพล เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๐ บ้านกระบาก มีนายเกียรติศักดิ์ คำธานี เป็นผู้ใหญ่บ้าน นายแสวง วิชัยวงษ์ และนางดาว นิตยาชิต เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ ๑๑ บ้านผักแว่น มีนายแพร นาคแย้ม เป็นกำนันตำบลเหล่าดอกไม้ นายบรรลุ พลเสนา และนายสวัสดิ์ ชัยทับ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ หมู่ที่ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ในการเดินทางภายในเขตตำบลเหล่าดอกไม้ใช้การคมนาคมทางบกทางเดียว โดยใช้ถนนลาดยาง ๒ สาย คือ ถนนหมายเลข ๒๒๖๘ (เชียงยืน-คำใหญ่) และจากสี่แยกบ้านกระบาก-ทางไปอำเภอยางตลาด ส่วนถนนที่เชื่อมหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ถนนลูกรัง และถนนลาดยาง

การไฟฟ้า ตำบลเหลาดอกไม้มีการใช้ไฟฟ้าทุกครัวเรือน ทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน มีระบบประปาภายในหมู่บ้าน ทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน และทุกครัวเรือนมีน้ำประปาใช้ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลเหล่าดอกไม้ มีป่าโคกข่าวเป็นป่าอนุรักษ์ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของตำบลเหล่าดอกไม้ มีพื้นที่ติดต่อเขต หมู่บ้านหมู่ที่ ๑ บ้านนาคำน้อย หมู่ที่ ๒ บ้านส้มกบ หมู่ที่ ๓ บ้านผักแว่น และหมู่ที่ ๔ บ้านผักแว่น ด้านเศรษฐกิจ ตำบลเหล่าดอกไม้มีพื้นที่การเกษตรที่ขึ้นทะเบียนแล้วจำนวน ๙,๙๕๗.๗๕ ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนาปี จำนวน ๙,๖๘๐ ไร่ ที่เหลือเป็นพื้นที่ไร่อ้อยและทำไร่มันสำปะหลัง จำนวน ๒๗๗.๗๕ ไร่ การประกอบอาชีพของประชาชนตำบลเหล่าดอกไม้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำนา ทำไร่ ทำสวน)

ตำบลเหล่าดอกไม้มีสถานศึกษาที่อยู่ภายในเขตพื้นที่เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนกระบากวิทยาคาร โรงเรียนบ้านผักแว่น โรงเรียนบ้านส้มกบ และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ จำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกระบาก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเหล่าดอกไม้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านผักแว่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านส้มกบ ด้านศาสนาและวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ความเชื่อถือประเพณีสมัยก่อนยังคงมีอยู่ และมีอิทธิพลทางจิตใจของประชาชนในพื้นที่ เช่น งานบุญพระเวส งานบุญบั้งไฟ งานบุญข้าวกระยาสาท งานบุญเดือนหก งานวันเข้าพรรษา งานบุญ-ออกพรรษา งานบุญกฐิน งานวันลอยกระทง มีวัดในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเหล่าดอกไม้ จำนวน ๘ แห่ง

ดังนี้ ๑. วัดใหม่วนาราม บ้านนาคำน้อย ๒. วัดหมุ่นชัยศรี บ้านส้มกบ ๓. วัดบูรพาบ้านผักแว่น ๔. วัดโพธิ์ศรีกระบาก บ้านกระบาก ๕. วัดสระแก้ว บ้านหนองคู ๖. วัดป่าประชาสรรค์ บ้านเหล่าดอกไม้ ๗. วัดท่าแก บ้านเหล่าดอกไม้ ๘. วัดป่าโนนวิเศษ บ้านกระบาก

สาธารณสุข ตำบลเหล่าดอกไม้มีสถานพยาบาลจำนวน ๑ แห่ง คือ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี บ้านกระบาก มีเจ้าหน้าที่ประจำ ๑๑ คน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีป้อมยามบริการความปลอดภัย จำนวน ๑ แห่ง

วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นตำบลเหล่าดอกไม้ ที่สำคัญ มีดังนี้ ๑.ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ๒.ประเพณีงานบุญเดือนสาม ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ๓. ประเพณีบุญสงกรานต์ เดือนเมษายน ๔. ประเพณีงานบุญบั้งไฟหรือบุญเดือนหก ประมาณเดือนพฤษภาคม ๕. ประเพณีงานแห่เทียนพรรษา ๖ . ประเพณีงานลอยกระทง

ระยะเวลาดำเนินการ /แผนการดำเนินงาน (วันเริ่มต้น – สิ้นสุดโครงการภายใน 31 กรกฎาคม 2561)

แผนงาน/ กิจกรรม	2560			2561							ผลลัพธ์	ผู้รับผิดชอบ
	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.		
1. เขียนโครงการฯ											ได้เค้าโครงฯ	บรรลือและคณะ
2. สำรวจข้อมูลหมอพื้นบ้านร่วมกับเครือข่าย											ได้จำนวนและรายชื่อหมอพื้นบ้าน	บรรลือและคณะ
3. ลงชุมชนเพื่อสำรวจข้อมูลและสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน											ได้ข้อมูลภูมิปัญญาการรักษาโรค	บรรลือและคณะ นิสิตและเครือข่าย
4. สรุปผลการทำงาน คืนข้อมูลให้ชุมชน											ได้ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานและหนังสือ	บรรลือและคณะ
5. จัดทำรูปเล่มรายงาน หนังสือรวมภูมิปัญญาฯ และเผยแพร่ผลงาน											ได้เล่มรายงานและหนังสือ	บรรลือและคณะ

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

[✓] ทางเศรษฐกิจ : การรวบรวมภูมิปัญญาฯ และตรวจสอบกับฐานข้อมูลฯ เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการใช้และส่งเสริมให้ประชาชนดูแลรักษาตนเองเบื้องต้น ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคได้

[ ] ทางสังคม : .....

[✓] ทางสิ่งแวดล้อม : การสนับสนุนให้ใช้สมุนไพรเพิ่มขึ้นจะเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสมุนไพรไม่ให้มีการสูญหาย

บทที่ 2
วิธีดำเนินงาน

ประวัติและความเป็นมา

ผลิตภัณฑ์ธรรมชาตินั้นจะเป็นแหล่งของสารประกอบที่มีฤทธิ์ทางชีวภาพที่อุดมสมบูรณ์ ยาที่ใช้ในปัจจุบันนั้นมีแหล่งมาจากธรรมชาติโดยตรงหรือเกิดจากการออกแบบพัฒนาจาก lead compound ซึ่งได้จากธรรมชาติ โดยปกติแล้วแหล่งธรรมชาติจะพบฤทธิ์ทางชีวภาพและสารประกอบที่ออกฤทธิ์ต่อฤทธิ์ทางชีวภาพนั้น ๆ ซึ่งจะเรียกว่า active principle ซึ่งสารประกอบที่ทำหน้าที่นี้จะสามารถใช้เป็น lead compound โดยทั่วไปแล้วสารประกอบเหล่านี้จะเป็นสารประกอบทุติยภูมิ (secondary metabolites) ที่มีโครงสร้างที่ซับซ้อน ข้อดีของวิธีนี้คือสารประกอบที่ได้จะเป็นสารที่มีศักยภาพเป็นยา แต่เนื่องด้วยความซับซ้อน ทำให้การสังเคราะห์มีความยากลำบากและแยกสกัดได้ช้า ค่าใช้จ่ายสูงและไม่เพียงพอ โดยปกติแล้วจะใช้สารประกอบจากธรรมชาติเป็นต้นแบบในการสังเคราะห์เลียนแบบเท่านั้น

ก่อนศตวรรษที่ 19 ยารักษาโรคจะประกอบไปด้วยสมุนไพรหรือส่วนของสมุนไพร โดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยนำมาใช้ทั้งในรูปสมุนไพรเดี่ยวหรือตำรับ ขึ้นอยู่กับความหลายหลายทางชีวภาพของสมุนไพรในพื้นที่ จนกระทั่งเมื่อถึงกลางศตวรรษที่ 19 ได้มีการแยกสกัดและทำบริสุทธิ์สารประกอบที่ออกฤทธิ์จากสูตรตำรับสมุนไพร ซึ่งการประสบความสำเร็จนี้ทำให้มีการก่อตั้งบริษัทผลิตยาขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามียาหรือสารประกอบที่ออกฤทธิ์จากการสกัดแยกสมุนไพรออกมามากมาย เช่น มอร์ฟีนจากฝิ่น โคเคนจากใบโคคา ควินินจากเปลือกของต้นชิงโคนา ซึ่งสารประกอบจากธรรมชาติเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นในการสังเคราะห์ยาในเวลาต่อมา ซึ่งสามารถผลิตหรือสังเคราะห์สารอนุพันธ์ เพื่อให้มีฤทธิ์ในการรักษาที่ดีกว่าสารประกอบที่ได้จากธรรมชาติ งานวิจัยเหล่านี้ในช่วงแรก ๆ จะทำแบบลองผิดลองถูก (trial and error) ในขั้นตอนการค้นพบยาใหม่และการพัฒนายาใหม่ในปัจจุบันนั้นมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ การวิจัยยาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ lead compounds ซึ่งเป็นสารเคมีที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาหรือมีฤทธิ์ทางชีวภาพ ซึ่งการพัฒนายานั้นมีการดำเนินการเป็นไปด้วยความรวดเร็วและยาแผนปัจจุบันที่ใช้นั้นออกฤทธิ์ได้เร็วกว่าสมุนไพร จึงทำให้การใช้สมุนไพรลดลง อาจนำไปสู่การสูญพันธุ์ของพืชสมุนไพรดังกล่าว

ในอารยธรรมโบราณการรักษาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการใช้พืชหรือสัตว์ในการรักษา ซึ่งอาจจะใช้ผล ใบ และรากในการรักษา รวมถึงการหมักซึ่งใช้อย่างแพร่หลายในหมอชาวบ้าน และบ่อยครั้งพบว่ามันไม่มีประโยชน์ในการรักษาเลยหรือมีก็เกิดจาก placebo effect มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีผลในการรักษา โดยการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาในรายละเอียดต่อไป เช่นรากของต้น Rhubarb ใช้เพื่อประโยชน์เป็นยาระบายเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว ซึ่งสารสำคัญใน rhubarb นั้นเป็นพวก anthraquinones ซึ่งเป็น lead compound ในการออกแบบและสังเคราะห์ยาระบาย dantron นอกจากนี้ยังมียาอื่น ๆ เช่น artemisinin จากต้นชิงเฮา มอร์ฟีนจากฝิ่น อะโทรพีน ไฮออสซีน จากพืชตระกูลมะเขือ รีเซอร์พีนจากต้น snakeroot salicin จากต้นวิลโล digitalis จากต้น ดิจิทาลิส (digitoxin digitalin และ digitonin) emetine จากต้นไอพิแคควนญ่า โคเคนจากใบโคค่า ควินินจากเปลือกค้นซินโคนา

ยาชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในปัจจุบันมาจากพืชเช่น มอร์ฟีน โคเคน ดิจิทาลิส ควินิน ทูโบคูรารีน นิโคทีน และมัสคารีน เป็นต้น lead compound จำนวนมากเป็นยาที่ดีอยู่แล้ว (มอร์ฟีน และ ควินีน) และชนิดอื่น ๆ ใช้เป็นพื้นฐานในการสังเคราะห์ต่อไป เช่น ยาชาเฉพาะที่พัฒนามาจากโคเคน พืชยังคงเป็นแหล่งสำคัญสำหรับยาใหม่และพัฒนาต่อเนื่องไป ยาที่ใช้รักษาปัจจุบันที่แยกสกัดได้จากพืชรวมทั้งยารักษามะเร็ง paclitaxel

(Taxol) ที่ได้จากต้นหลิวฝรั่ง (yew tree) หรือยารักษามาเลเรีย artimisinin จากต้นชิงเฮา (Qinghaosu) พืชนั้นเป็นแหล่งสารประกอบที่อุดมสมบูรณ์ ซับซ้อนและมีโครงสร้างที่หลากหลายมากและแตกต่างกับการสังเคราะห์ในห้องปฏิบัติการโดยสิ้นเชิง นอกจากนี้การวิวัฒนาการยังได้คัดสรรเพื่อความอยู่รอดจึงผลิตสารที่ใช้ในการป้องกันสัตว์หรือแมลงมากัดกิน มีพืชเพียงน้อยชนิดมากที่มีการศึกษาแบบเต็มรูปแบบ ยังมีพืชอีกหลายชนิดรอการศึกษาอยู่ โดยส่วนใหญ่แล้วพืชในเขตป่าฝนนั้นจะเป็นแหล่งสำหรับการศึกษาที่น่าสนใจเนื่องจากมีจำนวนชนิดของพืชมากและยังไม่ได้มีการศึกษา อาจจะเป็นไปได้ว่าการค้นพบ lead compound ชนิดใหม่ ๆ ที่ใช้ในการรักษามะเร็ง เอดส์หรือโรคอื่น ๆ นี่เป็นสาเหตุที่ว่าการทำลายป่าฝนนั้นส่งผลกระทบทางนิเวศวิทยาเมื่อพันธุ์พืชถูกทำลายเราจะสูญเสียแหล่งของยาไปโดยสิ้นเชิง เช่น silphion เป็นพืชที่ขึ้นอยู่ในอัฟริกาตอนเหนือและใช้เป็นยาคุมกำเนิดในยุคกรีกโบราณ ซึ่งปัจจุบันได้สูญพันธุ์ไปแล้ว และยังมีพืชอีกหลายชนิดที่ใกล้จะสูญพันธุ์เช่นเดียวกัน

จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น หากสามารถรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรป้องกันหรือรักษาโรค มาพิสูจน์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ข้อมูลประกอบการสนับสนุนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการใช้พืชสมุนไพร จึงเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชร่วมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป และมีประโยชน์ในวงกว้างเนื่องจากมีผู้ป่วยจำนวนมาก โดยคณะฯ มีความสนใจในการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในการใช้สมุนไพรไว้ โดยในปัจจุบันเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อาจทำให้วิธีการรักษาโรคแบบดั้งเดิมอาจสูญหายได้ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษา รวบรวม ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านก่อนที่จะสูญหายไป และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อต่อยอดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ต่อไป

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การประยุกต์ใช้ยาจากพืชสำหรับการรักษาโรคต่าง ๆ วันที่กลับไปเป็นพัน ๆ ปี ยาแผนโบราณนั้นจะเกี่ยวข้องกับการใช้สารสกัดหยาบ เช่นผงชา ทิงเจอร์ตำรับสมุนไพรอื่น ๆ อีกมากมาย และเอกสารหลักฐานย้อนหลังไปถึง 1100 ปีก่อนคริสตกาลมีภาพประกอบกว่า 600 พืชสมุนไพรในยาจีน ส่วนใหญ่ของผู้คนจากประเทศกำลังพัฒนาในแอฟริกาและเอเชีย ยังคงใช้พืชที่เป็นแหล่งที่มาของยา การศึกษาทางพฤกษเคมีจากยุคสังเคราะห์มีผลในการแยกของตัวแทนในการรักษาธรรมชาติและกว่า 60% ของยาได้มาจากแหล่งธรรมชาติ พืชในภูมิภาคเอเชียเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดในโลกที่มีความหลากหลายมาก พืชที่มีการใช้เป็นยามากได้แก่พืชในวงศ์ Moraceae และ Apocynaceae

เภสัชพื้นบ้านเป็นศาสตร์ที่ค่อนข้างใหม่ แต่มีบทบาททางสังคมและทางวิทยาศาสตร์เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความสำคัญในการเป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการ กลยุทธ์ในการอนุรักษ์ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ในขณะนี้ศาสตร์นี้ได้รับการยอมรับอย่างดีในแวดวงทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งพืชที่เกี่ยวข้องกับเภสัชพื้นบ้าน โดยประชาชนในแต่ละภูมิภาค ก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การหลอมรวมของวัฒนธรรมที่แตกต่าง และจึงมีการใช้ทรัพยากรในรูปแบบที่แตกต่างกันด้วย ปัจจุบันรายละเอียดในการใช้พืชนั้น ยังคงมีความรู้เพียงเล็กน้อย ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาวิจัยเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน (Albuquerque and Andrade 2002a, b; Albuquerque and Lucena 2005; Albuquerque and Oliveira 2007; Lucena et al. 2007a, b, 2008) ในรายงานการวิจัยหลายฉบับ ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรพืช ในภูมิภาคเขตร้อน (Sa'nchez – Azofeitaet al, 2005) ตัวอย่างเช่น การบูรณาการ มุมมองแบบดั้งเดิม และความรู้ในการวิจัยระบบนิเวศในป่าดิบแล้ง จะเห็นการ

เชื่อมโยงระหว่างความรู้ แบบดั้งเดิม และการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นหนึ่งในสิ่งที่สำคัญที่สุด ที่พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน สามารถดำเนินการช่วยให้การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ มีการดำเนินการไปอย่างสมเหตุผล และเป็นรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อประกอบการ วางแผน วางนโยบาย และการตัดสินใจได้ ในการศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านหรือเภสัชพื้นบ้านนั้นได้มีนักวิจัยหลายคณะทำการศึกษาไว้ดังแสดงในตาราง

หัวข้อการศึกษา	วิธีการศึกษา	เกณฑ์การเลือกข้อมูล	อ้างอิง
ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า	Semi-structured interview	การสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	Lucena et al (2007b, 2008)
การอนุรักษ์พืชสมุนไพร	Semi-structured interview	การสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	Oliviera et al. (2007)
พืชสมุนไพร	Semi-structured interview/checklist	การสัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่	Montero et al. (2006)
ความหลากหลายของดอกไม้ในป่าเศรษฐกิจ	Semi-structured interview	คนที่ดูแลสวน	Florentino et al. (2007)
พืชสมุนไพร	Semi-structured interview	ผู้เชี่ยวชาญในชุมชน	Albuquerque and Oliveira (2007)
ไม้ฟืน	Semi-structured interview/การสังเกตการณ์	ผู้ใช้ฟืนและผู้ผลิตถ่าน	Ramos et al. (2008a, b)

เอกสารอ้างอิง

Albuquerque UP, Andrade LHC (2002a) Conhecimentobotaˆnicotradicional e conservacaˆo emumaaćrea decaatinga no estado de Pernambuco, nordeste do Brasil. Acta Bot Bras 16(3):273–285.

Albuquerque UP, Andrade LHC (2002b) Uso de recursos da caatinga: o caso do Agreste de Pernambuco,(Nordeste do Brasil). Interciencia 27(7):336–346.

Albuquerque UP, Lucena RFP (2005) Can apparencyaffect the use of plants by local people in tropicalforest? Interciencia 30(8):506–511.

Albuquerque UP, Oliveira RF (2007) Is the use-impact on native Caatinga species in Brazil reduced by the high species richness of medicinal plants? J Ethnopharmacol 113:156–170.

Florentino ATN, Araujo EL, Albuquerque UP (2007) Contribuic¸o˜es de quintaisagroflorestaisna conservac¸a˜o de plantas a Caatinga, Munici´pio e Caruaru, PE, Brasil. Acta Bot Bras 21(1):37–47

Graham L. Patrick, An introduction to medicinal chemistry 3rd ed. Oxford: Oxford university press; 2005.

Lucena RFP, Albuquerque UP, Monteiro JM, Almeida CFCBR, Florentino ATN, Ferraz JSF (2007a) Useful plants of the semi-arid northeastern region of Brazil—a look at their conservation and sustainable use. Environ Monit Assess 125:281–290.

Lucena RFP, Arau´jo EL, Albuquerque UP (2007b) Does the use-value of woody plants of the Caatinga(Northeastern Brazil) explain their local availability. Econ Bot 61:347–361.

Lucena RFP, Nascimento VT, Arau´jo EL, Albuquerque UP (2008) Local uses of native plants in an area of Caatinga vegetation (Pernambuco, NE-Brazil). Ethnobot Res Appl 6:3–13.

Monteiro JM, Albuquerque UP, LinsNeto EMF, Amorim ELC, Araujo EL (2006) Use patterns andknowledge of medicinal species among two rural communities in Brazil's semi-arid northeasternregion. J Ethnopharmacol 105:173–186.

Oliveira RLC, LinsNeto EMF, Arau´jo EL, Albuquerque UP (2007) Conservation priorities and populationstructure of woody medicinal plants in an area of Caatinga vegetation (Pernambuco state, NE Brazil).Environ Monit Assess 132:189–206.

Ramos MA, Medeiros PM, Almeida ALS, Feliciano ALP, Albuquerque UP (2008a) Use and knowledge offuelwood in an area of caatinga vegetation in NE Brazil. Biomass Bioenergy 32:510–517.

Sa´nchez-Azofeita GA, Quesada M, Rodriguez JP et al (2005) Research priorities for neotropical dry forests.Biotropica 37(4):477–485.

ขั้นตอนการดำเนินงาน

-ขั้นเตรียมการ

ในการเตรียมการนั้นได้ศึกษาจากรายงานของนิสิตในรายวิชาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านประยุกต์ในปีการศึกษาก่อนหน้านี้พบว่าการรวบรวมผลงานของนิสิตยังไม่เป็นระบบ และได้เสนอแนะให้สัมภาษณ์หมอพื้นบ้านและนำข้อมูลที่ได้มาสืบค้นข้อมูลในฐานข้อมูลฯ เช่น Science direct, Scopus เป็นต้น และกำหนดเกณฑ์ขอบเขตของการสัมภาษณ์ให้ชัดเจน และในปีงบประมาณ 2561 ได้นำข้อมูลมาปรับปรุงดังนี้

<u>เกณฑ์การคัดเลือกเข้าการศึกษา (Inclusion criteria)</u>

1. เป็นปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพร หมอพื้นบ้าน หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ที่ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ว่ามีความรู้ดีในด้านนี้
2. มีประสบการณ์การรักษาโรคด้วยสมุนไพรหรือการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ
3. สื่อสารด้วยภาษาไทยหรือภาษาอีสาน

4. ยินดีเข้าร่วมการศึกษา

<u>ขั้นตอนในการคัดเลือกอาสาสมัครมีดังนี้</u>

1. ประสานงานไปยังเครือข่ายชุมชนเหล่าดอกไม้หรือสอน. บ้านกะบาก เพื่อขอข้อมูลรายชื่อปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพร หมอพื้นบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมายของการศึกษาเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการค้นหาอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ข้อมูลที่ต้องการ ได้แก่ ชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์
2. ติดต่อปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพร หมอพื้นบ้านตามรายชื่อที่ได้รับจากเครือข่าย เพื่อประเมินเบื้องต้นว่าบุคคลนั้น ๆ มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์คัดเข้าหรือไม่ รวมถึงสอบถามความยินดีเข้าร่วมการศึกษา
3. สอบถาม ปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพร หมอพื้นบ้าน แต่ละท่านให้แนะนำชื่อบุคคลอื่นที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ เพื่อให้ผู้วิจัยสามารถมีโอกาสคัดเลือกอาสาสมัครได้เพิ่มเติม
4. อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ยินดีเข้าร่วมการศึกษาจะได้รับการนัดหมายเพื่อการสัมภาษณ์

<u>ประเด็นสัมภาษณ์ (Interview agenda)</u>

การศึกษาในส่วนนี้ต้องการสรุปองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ในการรักษาโรค ประเด็นสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึง ประสบการณ์การรักษาโรค สมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ ส่วนประกอบของตำรับ ส่วนของพืช/สัตว์ที่ใช้ วิธีการเตรียมตำรับ รวมถึงวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ที่ใช้ในการรักษา คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์แสดงดังกล่องข้อความ 1 ทดสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาเบื้องต้น (Face validity) ของประเด็นสัมภาษณ์โดยคณะทำงานฯ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการใช้คำถามและการสื่อความหมายให้ตรงกับวัตถุประสงค์ หลังจากนั้นทดสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหา (Content validity) ด้วยการทดลองสัมภาษณ์แพทย์แผนไทย 3 ท่าน ซึ่งในกระบวนการนี้จะเป็นฝึกทักษะและความชำนาญของผู้สัมภาษณ์และประเมินการสื่อความหมายของคำถามไปพร้อม ๆ กัน นำข้อเสนอแนะที่ได้จากขั้นนี้มาใช้ปรับปรุงคำถามก่อนนำไปใช้จริง ในการปรับปรุงคำถามนั้นถ้าหากประเด็นที่ต้องปรับปรุงมีจำนวนมากจะต้องดำเนินการทดสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาอีกครั้งกับกลุ่มตัวอย่างเดิม แต่ถ้าหากมีการปรับปรุงเพียงเล็กน้อยก็จะไม่ต้องทดสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาอีก

กล่องข้อความ 1 ประเด็นและคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ประเด็น

ประสบการณ์การรักษาโรค

- ท่านมีประสบการณ์ในการเป็นหมอพื้นบ้านมานานเท่าไร
- อธิบายลักษณะของโรคที่ท่านคิดว่าสามารถรักษาได้ว่ามีอาการอะไรบ้าง/มีอาการเป็นอย่างไร

วิธีการที่ใช้รักษา

- อธิบายวิธีการที่ใช้ในการรักษาว่ามีอะไรบ้าง (คำถามกระตุ้น: ใช้สมุนไพร ใช้ตำรับยา ใช้วิธีการทางการแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น)

รายละเอียดของสมุนไพรหรือตำรับยา

- อธิบายชนิดของสมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ในการรักษาว่ามีอะไรบ้าง

- อธิบายส่วนประกอบของตำรับว่ามีอะไรบ้าง
- อธิบายว่าใช้ส่วนใดของพืช/สัตว์ในสูตรตำรับ
- อธิบายวิธีการเตรียมตำรับ

รายละเอียดวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ

- อธิบายวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาว่ามีอะไรบ้าง

-ขั้นดำเนินการ

การศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรค

ในการศึกษาครั้งนี้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ของภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรค การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาดีที่สุดหรือมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด ดั้งนั้นจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการศึกษานี้

ผู้วิจัยได้กำหนดแหล่งข้อมูลของภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีประสบการณ์การใช้สมุนไพรหรือวิธีการทางการแพทย์พื้นบ้านใด ๆ ในการรักษาโรค ตัวอย่างของบุคคลที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าว เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพร หมอพื้นบ้าน หรืออื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน ที่ได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ว่ามีความรู้ดีในด้านนี้ ซึ่งต่อจากนี้ไปจะอ้างถึงคนกลุ่มนี้ว่า “อาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลสำคัญ”

การสัมภาษณ์

สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกจะเป็นที่บ้านของอาสาสมัครหรือในสถานที่ที่อาสาสมัครเห็นว่าเหมาะสม และผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่ามีความปลอดภัยต่อคณะผู้วิจัย การสัมภาษณ์อาจใช้ภาษาไทยหรือภาษาพื้นถิ่นอีสานแล้วแต่ความสะดวกของอาสาสมัคร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงต่ออาสาสมัครหนึ่งคน ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตให้มีการบันทึกเสียงโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงดิจิตอลเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในระหว่างการสัมภาษณ์หากอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการนำสมุนไพรหรือเครื่องยาที่เป็นส่วนประกอบมาแสดง ผู้วิจัยจะบันทึกภาพเก็บไว้เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

-ขั้นสรุปผล

การสืบค้นข้อมูลการรักษาของพืชที่เก็บได้

หลังจากทราบชนิดของพืชแล้ว มอบหมายงานให้นิสิตชั้นปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติทำการสืบคืนข้อมูลจากฐานข้อมูลเช่น Pubmed, Sciencedirect, Scopus เป็นต้น เพื่อค้นคว้าข้อมูลสนับสนุนมีขั้นตอนดังนี้

1) สืบค้นพืชจากชื่อวิทยาศาสตร์โดยดูฤทธิ์ต่าง ๆ ทั้งหมดจากชื่อเรื่อง พร้อมทั้งสารสำคัญในพืชชนิดนั้น ๆ

2) ทำการคัดกรองข้อมูลที่ได้จากบทคัดย่อ ตามแบบเก็บรวบรวมข้อมูล

3) รายงานผลการสืบคืนเรื่องสารสำคัญและฤทธิ์ของสมุนไพรที่ได้จากชุมชนและคืนข้อมูลกลับสู่ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อสัมภาษณ์เสร็จผู้วิจัยจะถอดเสียงบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำลงในโปรแกรม Microsoft word ตรวจสอบความถูกต้องของบทสัมภาษณ์ที่ถอดเสียงแล้ว หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธี Content Analysis ด้วยผู้วิจัย 2 คน โดยจะต้องวิเคราะห์อย่างเป็นอิสระต่อกันเพื่อสรุปองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรค เมื่อผู้วิจัยแต่ละคนวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จจะนำผลการวิเคราะห์นั้นมาเปรียบเทียบกันเพื่อพิจารณาความเหมาะสม หากพบว่ามีประเด็นใดที่สรุปไม่ตรงกันจะต้องให้ผู้วิจัยคนที่ 3 ช่วยพิจารณาและตัดสิน ขั้นสุดท้ายจึงสรุปกรอบแนวคิดและบทสรุปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา จัดทำรูปเล่มรายงาน หนังสือรวบรวมภูมิปัญญาและเผยแพร่ผลงานตามเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

บทที่ 3
ผลการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สำรวจภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน

การศึกษาในส่วนนี้ต้องการสรุปองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ในการรักษาโรค ประเด็นสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึง ประสบการณ์การรักษาโรค สมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ ส่วนประกอบของตำรับ ส่วนของพืช/สัตว์ที่ใช้ วิธีการเตรียมตำรับ รวมถึงวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ที่ใช้ในการรักษา

การจำแนกชนิดของพืชตามชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อท้องถิ่นและวงศ์ของพืช ซึ่งพบได้ทั้งพืชผักสวนครัว สมุนไพรพื้นบ้าน สมุนไพรจากป่าชุมชนโคกข่าว นอกจากนี้ยังพบมีการใช้ธาตุวัตถุคือ พิมเสนและการบูร เมื่อจำแนกความถี่ของสมุนไพรที่มีการใช้มาก พบว่า ขมิ้นชันพบได้ 9 ตำรับ ไพล 6 ตำรับ เสลดพังพอน ใบหนาด และตะไคร้ ชนิดละ 4 ตำรับ โดยพืชที่หมอพื้นบ้านใช้ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตาราง 3.1 พืชสมุนไพรที่ใช้ในชุมชน

ลำดับที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อท้องถิ่น	วงศ์
1	*Curcuma longa* Linn.	ขมิ้น	Zingiberaceae
2	*Andrographis paniculata*	ฟ้าทะลายโจร	Acanthaceae
3	*Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau	พญายอ เสลดพังพอน	Acanthaceae
4	*Aloe vera* (Linn.) Burm. f.	ว่านหางจระเข้	Asphodelaceae
5	*Allium sativum* L.	กระเทียม	Amaryllidaceae
6	*Croton crassifolius* Giesel.	พังคี ปังคี	Euphorbiaceae
7	*Wrightia tomentosa* Roem. et Schult.	โมกมัน	Apocynaceae
8	*Zingiber cassumunar* Roxb.	ไพล ว่านไฟ	Zingiberaceae
9	*Blumea balsamifera* (L.) DC.	ใบหนาด	Asteraceae
10	*Citrus hystrix* DC.	มะกรูด	Rutaceae
11	*Thumbergia laurifolia* Lindl.	รางจืด	Acanthaceae
12	*Clitoria ternatea* Linn.	อัญชัน	Fabaceae
13	*Neonauclea sessilifolia* (Roxb.)Merr	ต้นทม	Rubiaceae
14	*Ziziphus mauritiana* Lam.	พุทรา	Rhamnaceae
15	*Caesalpinia sappan* L., *Biancaea sappan*	ฝาง	Fabaceae
16	*Cleome chelidonii* L. f.	ผักเสี้ยนป่า	Cleomaceae
17	*Phyllanthus emblica* L.	มะขามป้อม	Phyllanthaceae
18	*Feroniella lucida* (Scheff.) Swingle	มะสัง	Rutaceae

ลำดับที่	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อท้องถิ่น	วงศ์
19	*Bombax anceps* Pierre.	งิ้ว นุ่น	Malvaceae
20	*Plumbago indica* L.	ปิดปีแดง (เจตมูลเพลิงแดง)	Plumbaginaceae
21	*Hedyotis diffusa* Willd.	ซิ่นบ่หี่ หญ้าลิ้นงู	Rubiaceae
22	*Trigonostemon reidioides* (Kurz) Craib	โลดทะนงแดง	Euphorbiaceae
23	*Vernonia amygdalina*	ป่าเฮ่วหมอง หรือ หนานเฉาเหว่ย	Asteraceae
24	*Pandanus odorus* Ridi.	ใบเตย	Pandanaceae
25	*Hibiscus sabdariffa* L.	กระเจี๊ยบแดง	Malvaceae
26	*Allium ascalonicum* L.	หัวหอม หอมแดง	Amaryllidaceae
27	*Cucumis sativus* L.	แตงกวา	Cucurbitaceae
28	*Areca catechu* L.	หมาก	Arecaceae
29	*Moringa oleifera Lam*	มะรุม	Moringaceae
30	*Solanum trilobatum* L.	มะแว้งเครือ	Solanaceae
31	*Aegle marmelos* (L.) Corr.	มะตูม	Rutaceae
32	*Allium tuberosum* Roxb.	ผักแป้น กุยช่าย	Amaryllidaceae
33	*Cymbopogon citratus* (De ex Nees) Stapf.	ตะไคร้	Poaceae

จากข้อมูลที่ได้เมื่อจำแนกตามวงศ์ของพืช (Plant family) พบว่าพืชในวงศ์ Acanthaceae, Amaryllidaceae และ Rutaceae มีการใช้งานวงศ์ละ 3 ชนิด พืชในวงศ์ Asteraceae, Euphorbiaceae, Fabaceae, Malvaceae, Rubiaceae และ Zingiberaceae วงศ์ละ 2 ชนิด ส่วนที่เหลือวงศ์ละ 1 ชนิด ดังแสดงในรูป 3.1

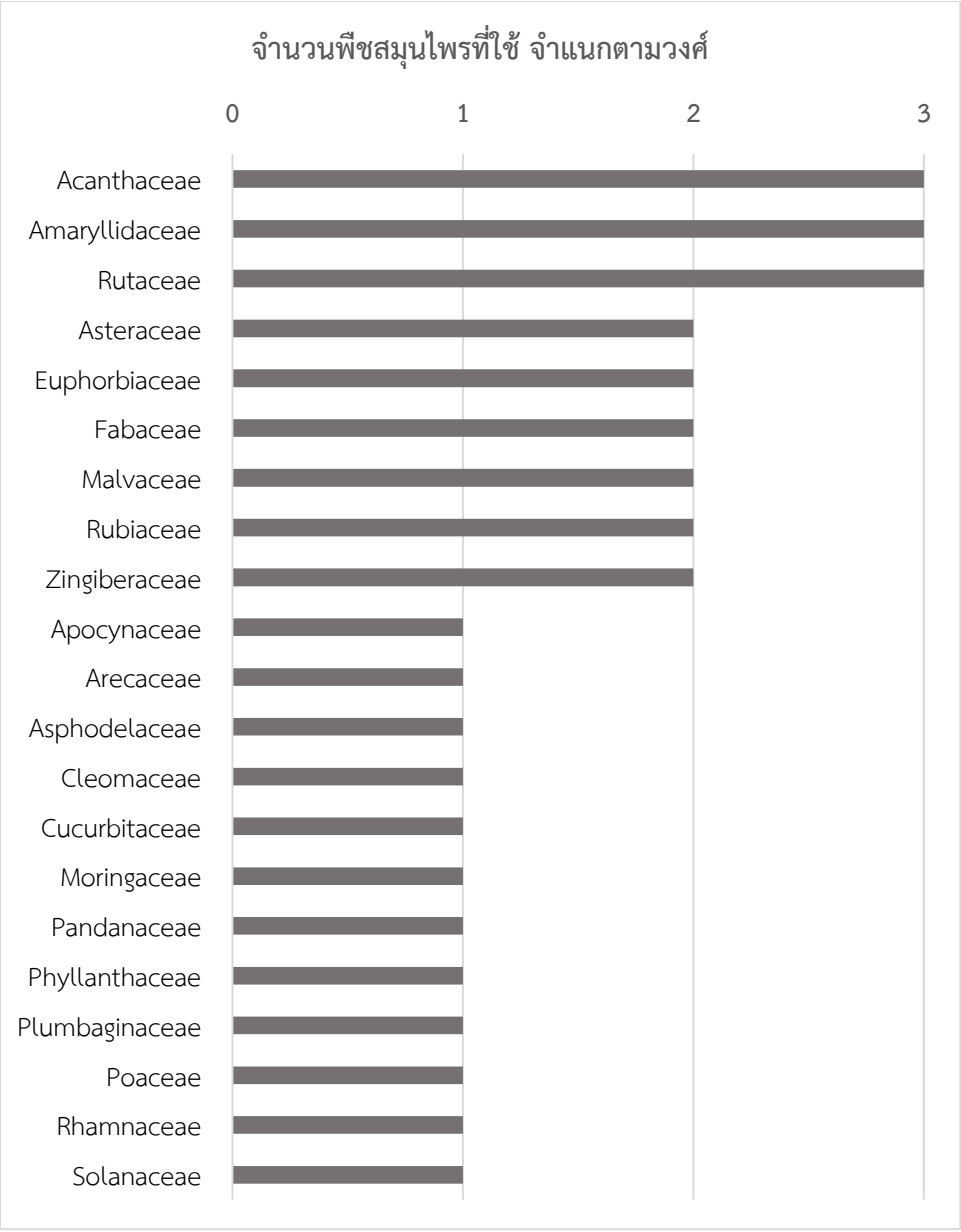

รูป 3.1 ความถี่การใช้พืชสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน

เมื่อพิจารณาโรคที่หมอพื้นบ้านรักษาด้วยพืชสมุนไพร หรือตำรับสมุนไพรในการรักษาโรค/อาการ พบว่า การรักษาอาการปวดเมื่อย มีภูมิปัญญาในการรักษาอาการดังกล่าวมากที่สุดถึง 8 ตำรับ รองลงมาคือ โรคไข้หวัดและความดัน โรคละ 3 ตำรับ และอาการวิงเวียน 2 ตำรับ ส่วนโรค/อาการต่าง ๆ ที่เหลือ พบโรคละ 1 ตำรับ โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

โรค อาการ กับสมุนไพร ส่วนต่างๆกับการรักษา

โรคไข้หวัด

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. ใช้ ข่า ขมิ้น ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบมะขาม นำไปตากแห้งแล้วนึ่งรวมกัน ไพลนำหัวแก่มาเคี่ยวร้อนๆ แล้วน้ำมันไพลจะออกมาแล้วใส่พิมเสน การบูร นำไปทำลูกประคบรักษาอาการ

ตำรับ 2. นำหัวของไพล ขมิ้นชัน ใบหนาด ใบเป้า ใบมะกรูด มาหั่นแล้วผสมใส่การบูรและพิมเสน ห่อด้วยผ้าขาวบางแล้วนำไปนึ่ง ทำลูกประคบ

ตำรับ 3. นำใบฟ้าทะลายโจรมาต้มรับประทานน้ำ

น้ำร้อนลวกไฟไหม้

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. ขมิ้นชัน รากพังคี รากดอกมูก ไพล ใบหนาด นำสมุนไพรทั้งหมดไปตากแห้งแล้วนำมาผสมกัน นำไปห่อทำเป็นลูกประคบ นำไปนึ่ง ใช้ประคบบรรเทาอาการ ได้ประมาณ 5-6 ครั้ง

ตกรถ รถล้ม กระดูกหัก ควายชน

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. ขมิ้นชัน รากพังคี รากดอกมูก ไพล ใบหนาด นำสมุนไพรทั้งหมดไปตากแห้งแล้วนำมาผสมกัน นำไปห่อทำเป็นลูกประคบ นำไปนึ่ง ใช้ประคบบรรเทาอาการ ได้ประมาณ 5-6 ครั้ง

ปวดเมื่อย

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นำว่านต้น ใบมะกรูด ขมิ้น ใบหนาด ว่านไพล ใบตะไคร้ มาต้มดื่ม หรือนำไปตากแห้งทำลูกประคบบรรเทาอาการ

ตำรับ 2. ใช้ ข่า ขมิ้น ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบมะขาม นำไปตากแห้งแล้วนึ่งรวมกัน ไพลนำหัวแก่มาเคี่ยวร้อนๆ แล้วน้ำมันไพลจะออกมาแล้วใส่พิมเสน การบูร นำไปทำลูกประคบรักษาอาการ

ตำรับ 3. มี 2 วิธี ดังนี้ ทายาสมุนไพรเสลดพังพอนก่อนแล้วค่อยนวดจับเส้น หรือ นวดให้เส้นคลายก่อนแล้วค่อยทายาสมุนไพรเสลดพังพอน

ตำรับ 4. นวดจับเส้น แก้ปวด บรรเทาอาการเหน็บชา ข้อติด อัมพาต โดยใช้ร่วมกับขี้ผึ้งเสลดพังพอนของหมอเส็ง สามารถแก้นิ้วล็อก ปวดข้อเข่าได้

ตำรับ 5. นำหัวของไพล ขมิ้นชัน ใบหนาด ใบเป้า ใบมะกรูด มาหั่นแล้วผสมใส่การบูรและพิมเสน ห่อด้วยผ้าขาวบางแล้วนำไปนึ่ง ทำลูกประคบ

ตำรับ 6. ฉีดสเปย์เสลดพังพอนบริเวณที่ปวดเมื่อย

ตำรับ 7. นำ ใบมะกรูด ขมิ้น ตะไคร้ ใบหนาด ใบเป้ามาซอยสับให้ละเอียด แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ห่อด้วยผ้าขาวเป็นก้อนแล้วนำไปนึ่ง นำมาประคบบริเวณ ที่ปวด

ตำรับ 8. ไพล ขมิ้น ใบมะกรูด ใบมะขามป้อม ตะไคร้หอม ใบหนาด นำสมุนไพรชนิดต่างๆ มาซอยละเอียด ห่อใส่ผ้าข้าวโดยผสมการบูรลงไปด้วย นำไปนึ่ง ทำลูกประคบเพื่อบรรเทาอาการ

โรคริดสีดวง

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นำ ต้นทม(แก่น) ต้นพุทรา(แก่น) ต้นฝาง(แก่น) ผักเสี้ยนป่า มามัดรวมกันแล้วนำไปต้น เอาน้ำมาดื่ม เพื่อบรรเทาอาการ

เหน็บชาจากเบาหวาน

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นวดจับเส้น แก้ปวด บรรเทาอาการเหน็บชา ข้อติด อัมพาต โดยใช้ร่วมกับขี้ผึ้งเสลดพังพอนของหมอเส็ง

ฝีพิษ มีหนอง

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. มีขันหมาก จีบหมากจีบพลู แล้วนำมาเคี้ยว จากนั้นท่องคาถา แล้วเป่า 3 ที จากนั้นใช้ไม้มาแทงฝี แล้วจึงนำรากไม้ทั้ง 3 ชนิด (รากสังข์ รากงิ้วมอญ รากตีมอญ) มาฝน แล้วนำมาทาบริเวณแผล

หมาดขาว(ตกขาว)

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นำรากของต้นปีดปีแดง (เจตมูลเพลิงแดง) มาตากแห้ง(ไม่ตากก็ได้ถ้าเร่งด่วน) มาต้มกับน้ำเปล่า แล้วรับประทาน

ความดัน

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นำสมุนไพรป่าเหงา มาต้มน้ำดื่ม หรือรับประทานใบสดก็ได้

ตำรับ 2. เมล็ดมะรุมแห้งบด รักษาอาการไอและความดัน

ตำรับ 3. ใช้ใบสดของต้นกกผีตายซาก หรือ ใบแห้งมาต้มกิน ใส่ใบเตยด้วยเพื่อให้กินง่าย

ฝ้ากระ

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. นำ หอมแดงแตงกวา นำมาเฉือนบางๆ แปะบริเวณใบหน้าช่วย ลดกระ

โลหิตจาง

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. ใช้ฝางต้มน้ำดื่ม เพื่อเพิ่มเลือด

อาการวิงเวียน

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. ต้นรักลิ่นและมดแดงไข่ ตำเข้ากันรักษาอาการวิงเวียน

ตำรับ 2. นำผลมะตูมมาหั่นแล้วตากแห้งจนมีสีเหลือง แล้วนำมาต้มกับน้ำดื่ม บรรเทาอาการ

โรคแผลในกระเพาะอาหาร

สมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

ตำรับ 1. รับประทานว่านหางจระเข้ บรรเทาอาการได้

มิติเชิงวัฒนธรรม

นอกจากการรักษาโรค/อาการด้วยสมุนไพรแล้ว ยังมีการรักษาร่วมกับศาสตร์อื่นเช่นการนวด การอบสมุนไพร อีกทั้งยังมีการรักษาด้านสภาพจิตใจร่วมด้วย โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. หมอนวด กดจุด บรรเทาอาการปวดเมื่อย แก้เครียด ข้อหลุด หมอน้ำมนต์ ช่วยบรรเทา ปวดจากอุบัติเหตุ เช่น รถชน ตกต้นไม้ โดยใช้สมุนไพรเช่น ไพล ขมิ้น ใบหนาด
2. หมอเป่า มีคาถาท่องเคี้ยวหมากแล้วเป่า ช่วยลดอาการแสบร้อน
3. ใช้การรำในการรักษา เชื่อว่าอาการป่วยเป็นอาการที่ผีบรรพบุรุษมาเข้า
4. ใช้ใบหมากพลู เคี้ยวก่อน ท่องคาถา แล้วจึงเป่าลม
5. ใช้น้ำหมากเป่ารักษางูสวัด
6. มีขันหมาก จีบหมากจีบพลู แล้วนำมาเคี้ยว จากนั้นท่องคาถา แล้วเป่า 3 ที
7. หาฤกษ์ ใช้คาถาอัญเชิญเทวดา
8. รดน้ำมนต์
9. ตั้งคาย รำสวด
10. ใช้การรำ เข้าคาย มีการถวายขันธ์ห้า ในการรักษา มีวิญญาณเข้าสิง ถ้าโรคผีแต่ง รำทรงก็หาย แต่ถ้าไม่ใช่โรคผีแต่งไม่หาย
11. หมอนวด กดจุด บรรเทาอาการปวดเมื่อย แก้เครียด ข้อหลุด
12. หมอน้ำมนต์ ช่วยบรรเทา ปวดจากอุบัติเหตุ เช่น รถชน ตกต้นไม้ โดยใช้สมุนไพรเช่น ไพล ขมิ้น ใบหนาด
13. หมอเป่า มีคาถาท่องเคี้ยวหมากแล้วเป่า ช่วยลดอาการแสบร้อน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การตรวจสอบข้อมูลภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคกับฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

หลังจากทราบชนิดของพืชแล้ว ทำการสืบคืนข้อมูลจากฐานข้อมูลเช่น Pubmed, Sciencedirect, Scopus เป็นต้น เพื่อค้นคว้าข้อมูลสนับสนุนมีขั้นตอนดังนี้

1) สืบค้นพืชจากชื่อวิทยาศาสตร์โดยดูฤทธิ์ต่าง ๆ ทั้งหมดจากชื่อเรื่อง พร้อมทั้งสารสำคัญในพืชชนิดนั้น ๆ

2) ทำการคัดกรองข้อมูลที่ได้จากบทคัดย่อ ตามแบบเก็บรวบรวมข้อมูล

3) รายงานผลการสืบคืนเรื่องสารสำคัญและฤทธิ์ของสมุนไพรที่ได้จากชุมชน

โดยสามารถสรุปข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

พืชสมุนไพรที่มีการนำมาใช้ในชุมชน จากการสัมภาษณ์หมอชาวบ้าน

1.ขมิ้นชัน

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Curcuma longa* Linn.

สรรพคุณ:ขับลม บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ป้องกันและรักษาแผลในกระเพาะอาหาร บรรเทาอาการปวดท้องจากภาวะลำไส้แปรปรวน มีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียที่ก่อให้เกิดสิว ลดรอยเหี่ยวย่นโดยการยับยั้งเอนไซม์ matrix metalliproteinase-2 ที่ทำลายเนื้อเยื่อ และยังมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ tyrosinase ลดการสร้างเม็ดสีเมลานิน ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

1.ฤทธิ์ต้านการเกิดแผลและสมานแผลในกระเพาะอาหาร และฤทธิ์อื่นๆ ต่อระบบทางเดินอาหาร ขมิ้นมีฤทธิ์สมานแผลในกระเพาะอาหาร โดยเร่งการเจริญเติบโตของเนื้อเยื่อบริเวณที่เป็นแผล ทำให้แผลหายเร็วขึ้น กระตุ้นการหลั่ง mucin มาเคลือบกระเพาะอาหารและยับยั้งการหลั่งน้ำย่อยต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจาก ar-turmerone และ curcumin การทดลองทางคลินิกในผู้ป่วยที่มีอาการปวดท้องจากแผลในกระเพาะอาหารให้ผลการรักษาเทียบเท่ายาลดกรด (ซึ่งมีตัวยา magnesium trisilicate) ผู้ป่วยที่แผลหายแล้วจะไม่กลับมาเป็นแผลอีก มีการศึกษาถึงผลของขมิ้นต่อการทำงานของระบบทางเดินอาหารอีกมากมาย พบว่าขมิ้นมีฤทธิ์ลดการบีบตัวของลำไส้ ฤทธิ์ขับน้ำดี ฤทธิ์ลดอาการแน่นจุกเสียด และฤทธิ์รักษาอาการท้องเสีย

2.ฤทธิ์ลดการอักเสบ พบว่าการได้รับยาสมุนไพรดังกล่าวสามารถลดความเจ็บปวดที่รุนแรงได้

3.ฤทธิ์ต้านการแพ้ สาร curcumin และสารสกัดด้วยเอทิลอะซีเตทมีฤทธิ์ต้านการแพ้ โดยออกฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสาร histamine (สารสื่อกลางที่กระตุ้นให้เกิดการแพ้)

4.ฤทธิ์ต้านเชื้อจุลชีพ ขมิ้นมีผลยับยั้งเชื้อแบคทีเรียและสารพิษที่สร้างโดยแบคทีเรียหลายชนิดในหลอดทดลอง เช่น Staphylococci ซึ่งเป็นสาเหตุของหนอง Samonella Shigella และ E.coli ซึ่งเป็นสาเหตุของการติดเชื้อในระบบทางเดินอาหาร และ *Streptococcus mutans* ที่เป็นสาเหตุของฟันผุ เมื่อให้ผู้ป่วยโรคกระเพาะที่ตรวจพบเชื้อ H. pyroli รับประทานขมิ้นชันวันละ 2 กรัม แบ่งให้วันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ พบว่าขมิ้นไม่มีผลฆ่าเชื้อดังกล่าว ขมิ้นสามารถยับยั้งการเจริญเติบโตและฆ่าเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคผิวหนังได้หลายชนิด โดยเฉพาะในรูปน้ำมันหอมระเหยจะจะมีฤทธิ์ต้านเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคกลาก เช่น Microsporum, Trichophyton และ Epidermophyton และมีการทดลองพบว่าสารสกัดด้วยแอลกอฮอล์และน้ำ (1:1) ความเข้มข้น 125 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีผลฆ่าเชื้ออะมีบา (*Entamoeba histolytica*) เป็นสาเหตุของโรคบิด

5.ฤทธิ์ป้องกันตับอักเสบ สารสกัดของขมิ้นสามารถป้องกันการทำลายตับของหนูแรทจากยาพาราเซตามอล D-galactosamine เอทานอล ได้จากผลการทดลองกับเซลล์ตับในหลอดทดลอง

6.ฤทธิ์ต้านการกลายพันธุ์และต้านการเป็นพิษต่อยีน

7.ฤทธิ์สมานแผล โดยผงขมิ้นที่นำมาผสมกับน้ำแล้วทาแผล พบว่าช่วยเร่งให้แผลที่ไม่ติดเชื้อชหายได้ และสามารถเร่งให้แผลที่มีการติดเชื้อหายได้ มีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการสร้างเซลล์ผิวขึ้นใหม่

8.ฤทธิ์อื่น ๆ ขมิ้นมีโอกาสที่จะพัฒนาเพื่อใช้ในการรักษาโรค cystic fibrosis ใช้เป็นยาชาเฉพาะที่ (93-95) เป็นส่วนผสมในยาสีฟันเพื่อช่วยขจัดคราบบุหรี่และลดการอักเสบ และใช้ผสมในยาจีนเพื่อการรักษาและป้องกันเนื้องอกและข้ออักเสบ อย่างไรก็ตาม ฤทธิ์เหล่านี้ยังต้องทำการศึกษาโดยละเอียดต่อไป

2.ฟ้าทะลายโจร

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Andrographis paniculata*

สรรพคุณ:

1.ช่วยต่อต้านอนุมูลอิสระในร่างกาย

2.ช่วยกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันในร่างกาย ต่อต้านสิ่งแปลกปลอมที่เข้ามาในร่างกาย รวมไปถึงช่วยกระตุ้นการสร้างเม็ดเลือดขาวให้จับกินเชื้อโรคได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย
3.มีฤทธิ์ช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์มะเร็ง
4.ใบใช้เป็นยาขมช่วยทำให้เจริญอาหาร 5.ช่วยรักษาโรคเบาหวาน ด้วยการใช้ต้นฟ้าทะลายโจร กระชาย และว่านเอ็นเหลือง นำมาทำเป็นยาเม็ดลูกรับประทาน
6.ช่วยป้องกันและแก้อาการหวัด คัดจมูก ด้วยการใช้ใบและกิ่งประมาณ 1 กำมือ (สดใช้ 25 กรัม แต่ถ้าแห้งใช้ 3 กรัม) นำมาต้มกับน้ำดื่ม รับประทานก่อนอาหารวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น หรือในขณะที่มีอาการ
7.ช่วยแก้อาการปวดหัวตัวร้อน อาการปวดหัวแบบไม่มีสาเหตุ ด้วยการใช้ใบและกิ่งประมาณ 1 กำมือ (สดใช้ 25 กรัม แต่ถ้าแห้งใช้ 3 กรัม) นำมาต้มกับน้ำดื่มก่อนอาหารวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น หรือในขณะที่มีอาการ
8.ช่วยแก้ไข้ทั่ว ๆ ไป อาการปวดหัวตัวร้อน เช่น ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ เป็นต้น
9.ช่วยรักษาไข้ไทฟอยด์ ด้วยการรับประทานฟ้าทะลายโจรก่อนอาหารครั้งละ 2 เม็ด วันละ 3 ครั้ง เป็นเวลา 3 สัปดาห์ หลังจากนั้นให้กินยาบำรุงเพื่อฟื้นฟูกำลังของผู้ป่วยร่วมด้วย
10.ช่วยแก้อาการไอ ลดน้ำมูก ช่วยลดและขับเสมหะ ช่วยระงับอาการอักเสบ แก้อาการเจ็บคอ คออักเสบ ต่อมทอนซิลอักเสบ หลอดลมอักเสบ
11.ช่วยแก้อาการติดเชื้อ ระงับการเจริญเติบโตของเชื้อโรคที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาการปวดท้อง ท้องเสีย ท้องร่วง ท้องเดิน เป็นบิด
12.มีฤทธิ์ช่วยฆ่าเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของการเกิดโรคระบบทางเดินหายใจ
ฟ้าทะลายโจรมีฤทธิ์ในการช่วยลดการบีบตัวของกล้ามเนื้อเรียบ ช่วยคลายกล้ามเนื้อมดลูก
13.มีส่วนช่วยลดการติดเชื้ออหิวาตกโรคในอุจจาระ แต่อาจจะไม่ดีเท่าการใช้ยาเตตราไซคลีนในการรักษา แต่ก็สามารถใช้ทดแทนได้
14.ช่วยรักษากระเพาะลำไส้อักเสบ
15.ช่วยในการย่อยอาหารและช่วยเร่งให้ตับสร้างน้ำดี
16.ช่วยบรรเทาอาการของโรคริดสีดวง ด้วยการรับประทานฟ้าทะลายโจรก่อนอาหารและก่อนนอนครั้งละ 2-3 เม็ด วันละ 3-4 ครั้ง จะช่วยทำให้อาการเลือดออกหรืออาการปวดถ่วงหายไป ทำให้ขับถ่ายได้สะดวกยิ่งขึ้น ช่วยรักษาโรคตับ ด้วยการรับประทานฟ้าทะลายโจรก่อนอาหารวันละ 2-3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง (และควรใช้ยาบำรุงชนิดอื่นด้วย) ช่วยรักษาโรคผิวหนัง ฝี แผลฝี ด้วยการใช้ใบค่อนข้างแก่ประมาณ 1 กำมือ แล้วเอาเกลือ 3 เม็ด นำมาตำผสมรวมกันในครกจนละเอียด แล้วเอาสุราครึ่งถ้วยชา น้ำครึ่งช้อนชาใส่รวมลงไป คนให้เข้ากัน แล้วเทกินค่อนถ้วยชา ส่วนกากที่เหลือนำมาพอกแผลฝี แล้วใช้ผ้าสะอาดพักไว้ ตอนพอกเสร็จใหม่ ๆ อาจจะรู้สึกปวดบ้างเล็กน้อย
17.ช่วยรักษาแผลอักเสบที่เกิดจากโรคเบาหวาน ด้วยการรับประทานเป็นยาฟ้าทะลายโจรแบบเม็ดและการใช้ทาเพื่อรักษาอาการ
18.ช่วยยับยั้งเชื้อแบคทีเรียที่เป็นสาเหตุของการเกิดหนองได้

19.ช่วยรักษาโรคงูสวัด ด้วยการรับประทานยาฟ้าทะลายโจรก่อนอาหาร 2-3 เม็ด วันละ 3 ครั้ง เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ เนื่องจากงูสวัดคือเชื้อไวรัสที่จะอยู่นาน 3 สัปดาห์ ถ้าใช้รักษาให้ครบตามเวลา ก็จะทำให้ไม่กลับมาเป็นอีก

3:พญายอ

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Clinacanthus nutans* (Burm.f.) Lindau

ชื่อท้องถิ่น:ผักมันไก่ ผักลิ้นเขียด พญาปล้องคำ พญาปล้องดำ พญายอ โพะโซ่จาง เสลดพังพอนตัวเมีย

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

1.ฤทธิ์ลดการอักเสบ ลดการอักเสบได้ สามารถลดการอักเสบเรื้อรังได้

2.ฤทธิ์ลดอาการปวดได้

3.ฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส

ไวรัสเริม สารสกัดจากใบพญายอมีฤทธิ์ต้านไวรัสเชื้อเริม HSV-1 และเมื่อนำไปทำเป็นตำรับเจลโดยใช้สารสกัดด้วยแอลกอฮอล์ที่ความเข้มข้นร้อยละ 4 และใช้ carbopol 940 เป็นสารก่อเจล พบว่า มีฤทธิ์ต้านไวรัสได้ดีและไม่เป็นพิษต่อเซลล์ ในขณะที่เมื่อใช้สารก่อเจล poloxamer 407 จะมีพิษต่อเซลล์ จากรายงานการรักษาผู้ป่วยโรคเริมที่อวัยวะสืบพันธุ์ชนิดเป็นซ้ำด้วยยาจากสารสกัดพญายอ เปรียบเทียบกับยา acyclovir และยาหลอก โดยให้ผู้ป่วยทายาวันละ 4 ครั้ง เป็นเวลา 6 วัน พบว่าไม่มีความแตกต่างในระยะเวลาการตกสะเก็ดของแผลผู้ป่วยที่ใช้ยาจากสารสกัดใบพญายอและยา acyclovir โดยแผลจะตกสะเก็ดภายใน 3 วัน และหายสนิทภายใน 7 วัน ซึ่งแตกต่างกับยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญ ยาที่สกัดจากใบพญายอไม่ทำให้เกิดการอักเสบ ระคายเคือง ในขณะที่ acyclovir ทำให้แสบ นอกจากนี้มีการใช้ยาที่ทำจากพญายอ ในผู้ป่วยโรคเริม งูสวัด และแผลอักเสบในปาก พบว่าสามารถรักษาแผลและลดการอักเสบได้ดี

ไวรัส Varicella zoster สารสกัดจากใบพญายอออกฤทธิ์ทำลายไวรัส Varicella zoster ที่เป็นสาเหตุโรคงูสวัดและอีสุกอีใสได้โดยตรงก่อนที่ไวรัสจะเข้าสู่เซลล์ จากรายงานการรักษาผู้ป่วยโรคงูสวัดด้วยยาจากสารสกัดใบพญายอเปรียบเทียบกับยาหลอก โดยให้ทายาวันละ 5 ครั้ง เป็นเวลา 7-14 วัน จนกว่าแผลจะหาย พบว่าผู้ป่วยที่รักษาด้วยสารสกัดจากใบพญายอ แล้วมีแผลตกสะเก็ดภายใน 3 วัน และหายภายใน 7-10 วัน จะมีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่รักษาด้วยยาหลอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับความเจ็บปวดลดลงเร็วกว่ากลุ่ม

ยาหลอก และไม่พบผลข้างเคียงใดๆ

สรรพคุณ:ใช้พญายอรักษาอาการเนื่องจากแมลงกัดต่อยและเริมตามคำแนะนำของกระทรวงสาธารณสุข (สาธารณสุขมูลฐาน)ใช้ใบขยี้ทาบริเวณที่ถูกแมลง สัตว์ กัดต่อย หรือเป็นเริม

4.ตะไคร้แกง

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Cymbopogon citratus* (De ex Nees) Stapf.

สรรพคุณ:บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ช่วยขับปัสสาวะ ขับลมในลำไส้

5.ว่านหางจระเข้

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Aloe vera* (Linn.) Burm. f.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:ลดการอักเสบ กระตุ้นการเจริญของชั้นผิวหนัง

การศึกษาทางคลินิก:มีผลช่วยในการสมานแผล ใช้บรรเทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

สรรพคุณ:บรรเทาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

6.กระเทียม

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Allium sativum* L.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:ลดระดับโคเลสเตอรอลรวม(total cholesterol)และ LDL

เพิ่มโคเลสเตอรอลชนิด HDL

ลดไตรกลีเซอไรด์ และต้านการแข็งตัวของเลือด

สรรพคุณ:ลดระดับโคเลสเตอรอลในเลือด

7.เจตพังคี

ชื่ออื่นๆ : พังคี ปังคี

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Croton crassifolius* Giesel.

สรรพคุณ

หมอยาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ใช้ ราก ต้มน้ำดื่ม หรือฝนทา แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ในเด็ก หรือตำประคบ แก้ปวด

ตำรายาไทย ใช้ ราก ซึ่งมีรสเผ็ด ขื่น เฝื่อนเล็กน้อย และมีกลิ่นหอม แก้ท้องขึ้น ปวดแน่นท้อง หรือใช้ภายนอกโดยฝนกับน้ำปูนใส ผสมกับมหาหิงคุ์และการบูรทาท้องเด็กอ่อน ทำให้ผายลม แก้ท้องอืดเฟ้อ แก้ปวดท้อง ราก ผสมกับรากส่องฟ้าดง ต้มน้ำดื่ม แก้จุกเสียด แก้ท้องอืด ผสมกับสมุนไพรอื่นอีก 34 ชนิด ต้มน้ำดื่ม แก้ไข้

ตำรายาสมุนไพรไทย-จีน ใช้ ราก รสเผ็ดขม เป็นยาร้อนเล็กน้อย เป็นยาทะลวงลมปราณ ช่วยคลายเส้นเอ็น และทำให้การไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ขับลมชื้น ใช้รักษาโรคไขข้ออักเสบเนื่องจากลมชื้นเกาะติด แก้ปวด เช่น ปวดหลัง ปวดเอว ปวดแข้งขา แก้ฟกช้ำดำเขียว แก้อาการท้องอืดเฟ้อ จุกเสียด แน่นหน้าอก แก้ปวดกระเพาะ ปวดท้องน้อย

8.รากดอกมูก

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Wrightia tomentosa* Roem. et Schult.

ชื่ออื่น : มักมัน, โมกมัน, มูกมัน, โมกน้อย

สรรพคุณ:เปลือก ใช้เปลือกเป็นยาบำรุงธาตุ เจริญอาหาร แก่น แก้ดีพิการ ขับเลือด ยางจากต้น ใช้แก้บิดมูกเลือด

9.ไพล

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Zingiber cassumunar* Roxb.

ชื่อท้องถิ่น:ปูลอย, ปูเลย, มิ้นสะล่าง, ว่านไฟ

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:ลดการอักเสบ เป็นยาชาเฉพาะที่ ลดอาการปวด และพบว่ามีฤทธิ์ต้านฮีสตามีนโดยสามารถลดขนาดของตุ่มนูนที่เกิดจากการฉีดด้วยฮีสตามีนได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ยังมีประสิทธิภาพน้อยกว่ายาคลอเฟนิลามีน มีฤทธิ์แก้ปวดได้ เมื่อเตรียมในรูปแบบยาใช้ทาภายนอก ฤทธิ์ต้านแบคทีเรีย *Bacillus subtilis* (แบคทีเรียแกรมบวก) และ *Pseudomonas aeruginosa* (แบคทีเรียแกรมลบ) ส่วนสารสกัดด้วยเอทานอล

สามารถยับยั้งการเจริญของเชื้อราที่เป็นสาเหตุของโรคพืชหลายชนิด ได้แก่ *Candida albicans*, *Cryptococcus neoformans*, *Wangiella dermatitidis, Alternaria alternata, Aspergillus fumigatus, Fusarium oxysporum, Microsporum gypseum, Pseudallescheria boydii, Rhizopus* sp. และ *Trichophyton mentagrophytes* และพบว่าสารสกัดด้วยเมทานอล, ไดคลอโรมีเทนและเฮกเซนมีฤทธิ์ยับยั้งการเจริญของเชื้อราในโรคผิวหนังด้วย ทั้งนี้ยังสามารถยับยั้งการบีบตัวของมดลูก ลำไส้และกระเพาะอาหารได้เมื่อทดสอบในหนูตะเภา

สรรพคุณ:ตำรายาไทย: เหง้า ขับโลหิตร้ายทั้งหลายให้ตกเสีย ขับระดูสตรี แก้ฟกช้ำ เคล็ดบวม ขับลมในลำไส้ ขับระดู ไล่แมลง แก้จุกเสียด รักษาโรคเหน็บชา แก้ปวดท้อง บิดเป็นมูกเลือด ช่วยสมานแผล สมานลำไส้ แก้ลำไส้อักเสบ แก้มุตกิดระดูขาว ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้ท้องผูก แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน เป็นยารักษาหืด แก้เคล็ดขัดยอก ข้อเท้าแพลง แก้โรคผิวหนัง แก้ฝี ทาเคลือบแผลป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นยาชาเฉพาะที่ ใช้ป้องกันเล็บถอด และใช้ต้มน้ำอาบหลังคลอด รักษาอาการปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ ลดอาการอักเสบ บวม เส้นตึง เมื่อยขบ เหน็บชา และลดอาการปวด มีฤทธิ์เป็นยาชาเฉพาะที่ สมานแผล หรือต้มน้ำสมุนไพรอาบ เป็นส่วนประกอบในยาประคบ ถูนวดตัว บำรุงผิวพรรณ ราก แก้โรคอันบังเกิดแต่โลหิตอันออกทางปากและจมูก ขับโลหิต แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ปวดท้อง ช่วยทำให้ประจำเดือนมาปกติ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ท้องผูก แก้โรคผิวหนัง แก้เคล็ดขัดยอก

10.ใบหนาด

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Blumea balsamifera* (L.) DC.

ชื่ออื่นๆ : หนาด (จันทบุรี) คำพอง หนาดหลวง (เหนือ) ผักชีช้าง พิมเสน (กลาง) ใบหรม (ใต้)

สรรพคุณ:

ยาพื้นบ้าน: ใช้ ใบ บดผสมกับต้นข่อย แก่นก้ามปู พิมเสน และการบูร มวนด้วยใบตองแห้งสูบ รักษาโรคหืด ในใบพบสาร cryptomeridion มีฤทธิ์ลดการเกร็งของกล้ามเนื้อเรียบ เช่น กล้ามเนื้อหลอดลม

หมอยาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี: ใช้ ลำต้นและใบ เข้ายากับใบเปล้าใหญ่ และใบมะขาม ต้มน้ำอาบ แก้วิงเวียน หน้ามืด ตาลาย

ยาพื้นบ้านนครราชสีมา: ใช้ ใบ รักษาโรคเรื้อน โดยตำใบให้ละเอียด ใส่ด่างทับทิมและน้ำพอประมาณ นำมาปิดบริเวณที่เป็นแผล

ประเทศจีน: ใช้ ใบ ขับลม ขับพยาธิ และทำให้แท้ง

การแพทย์แผนไทย: ใช้ ใบหนาด ในสูตรยาอบสมุนไพร มีสรรพคุณแก้โรคผิวหนังพุพอง น้ำเหลืองเสีย โดยตัวอย่างสมุนไพรแห้งที่ใช้ในการอบ ได้แก่ ยอดผักบุ้ง ใบมะกรูด ใบมะขาม ใบส้มป่อย ต้นตะไคร้ หัวไพล ใบพลับพลึง การบูร ขมิ้นชัน และใบหนาด เป็นสูตรยาอบสมุนไพรเพื่อสุขภาพ มีสรรพคุณ ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย อาการวิงเวียนศีรษะ และช่วยเพิ่มการไหลเวียนของโลหิต บำรุงผิวพรรณ

11.มะกรูด

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Citrus hystrix* DC.

ชื่ออื่น : มะขุน มะขูด (พายัพ) ส้มกรูด ส้มมั่วผี(ใต้) มะหูด(หนองคาย)

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

-ฤทธิ์ปกป้องตับ

สารสกัดใบมะกรูดมีฤทธิ์ปกป้องตับไม่ให้เกิดพิษจากยา paracetamol ได้

-ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ

-ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย

-ฤทธิ์ต้านเชื้อรา

-ฤทธิ์ช่วยปรับสภาพเส้นผม

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย: ใบมะกรูด มีรสปร่า หอม แก้ไอ แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ช้ำใน กัดเสมหะในคอ แก้น้ำลายเหนียว กัดเถาดานในท้อง แก้ระดูเสียฟอกโลหิตระดู ขับระดู ขับลมในลำไส้ แก้จุกเสียดปรุงอาหารดับกลิ่นคาว

12.รางจืด

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Thumbergia laurifolia* Lindl.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

– ฤทธิ์ต้านการอักเสบ

– ฤทธิ์ต้านการกลายพันธุ์

– ฤทธิ์ทำลาย และกำจัดสารพิษ

– ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ

– ฤทธิ์ต้านเชื้อจุลินทรีย์ และไวรัส

– ฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัว และหดตัวของกล้ามเนื้อ

สรรพคุณ:ทุกส่วนมีสารต้านอนุมูลอิสระ และสามารถออกฤทธิ์กำจัดสารตั้งต้นของเซลล์มะเร็ง ทำให้ช่วยต้านการเกิดเซลล์มะเร็ง และลดจำนวนเซลล์มะเร็งจนหายได้

ช่วยชะลอการเสื่อมของเซลล์ ช่วยป้องกันเซลล์จากสารพิษ ทำให้ผิวพรรณสดใส ผิวพรรณเต่งตึง และช่วยต้านความแก่

สามารถนำทุกส่วนมาต้มดื่ม ใช้แก้พิษยาเบื่อ ทำลาย และกำจัดพิษยาฆ่าแมลงให้ออกจากร่างกาย

บดผสมน้ำ ใช้สำหรับพอกแผล ระงับอาการปวด ลดอาการบวม และกำจัดพิษจากสัตว์ต่อย อาทิ งูกัด แมงป่อง ตะขาบ แมงดาทะเล เป็นต้น

ช่วยในการลด และกำจัดสารพิษของเห็ดพิษ ทำให้บรรเทาอาการจากพิษเห็ด และรักษาพิษจากเห็ดพิษได้

มีฤทธิ์ต้านการอักเสบ เพิ่มประสิทธิภาพการรักษาแผล เช่น รักษาไวรัสเริม ด้วยการบดผสมน้ำเล็กน้อย ก่อนนำไปประคบบริเวณรอยแผลเริม

ใช้ประคบหรือทาแผลสด แผลเป็นหนอง ซึ่งจะช่วยให้แผลแห้งเร็ว ลดการติดเชื้อ ลดอาการบวมของแผล ช่วยบรรเทาอาการผื่นคัน ต้านเชื้อรา รักษาโรคผิวหนัง

นำมาต้มน้ำดื่มหรือคั้นน้ำดื่มสำหรับใช้เป็นยาแก้ร้อนใน และช่วยบรรเทาอาการกระหายน้ำ ช่วยลดพิษจากแอลกอฮอล์ กำจัดแอลกอฮอล์ออกจากร่างกาย จะช่วยคลายอาการเมาค้างได้เป็นอย่างดี

ใช้ในการต้านเชื้อแบคทีเรีย และไวรัสบางชนิด สามารถต้าน และฆ่าเชื้อจุลินทรีย์ในกระแสเลือด ช่วยลดความรุนแรงของโรคติดเชื้อ และรักษาโรคติดเชื้อต่างๆ

บรรเทาอาการท้องเสียหรืออาหารเป็นพิษ

ช่วยปกป้องเซลล์ตับ และไตจากพิษของสารเคมีชนิดต่างๆ และมีส่วนกระตุ้นการทำงานของไตในการกำจัดสารพิษ ลดภาระการกรองสารพิษของไตด้วยการทำลายพันธะของสารเคมีที่มีพิษให้กลายเป็นสารอนุพันธ์ที่ไร้พิษ และทำให้สามารถขับสารพิษเหล่านั้นออกจากร่างกายได้ง่ายขึ้น

ช่วยลดความดันโลหิต ปรับระดับการเต้นของหัวใจให้เป็นปกติ ลดระดับน้ำตาลในเลือด ช่วยกระตุ้นระบบการหลั่งอินซูลินให้เป็นปกติ ลดความเสี่ยงการเป็นโรคเบาหวาน และลดอาการของโรคเบาหวาน

ลดระดับไขมันในเส้นเลือด ป้องกันไขมันอุดตัน และลดความเสี่ยงการเกิดโรคหัวใจ

13.อัญชัน

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Clitoria ternatea* Linn.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

มีฤทธิ์กระตุ้นการเรียนรู้และความจำ ช่วยคลายความเครียดและวิตกกังวล มีฤทธิ์ช่วยในการนอนหลับ ลดน้ำตาลในเลือด แก้ไข้ แก้ปวด และต้านการอักเสบ รวมถึงการใช้ประโยชน์ในด้านเครื่องสำอางก็มีงานวิจัยที่สนับสนุนว่า สารสกัดเอทานอลจากดอกอัญชันมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ 5α-reductase ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่ยับยั้งการเจริญของเส้นขน และมีฤทธิ์กระตุ้นการงอกของเส้นขนของหนูแรท นอกจากนี้ สารสกัดเมทานอลจากดอกอัญชันยังมีฤทธิ์กระตุ้นการทำงานของเอนไซม์ tyrosinase ซึ่งเป็นเอนไซม์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างเซลล์เม็ดสีเมลานิน และกระตุ้นการเพิ่มจำนวนของเซลล์ melanocyte เมื่อทำการทดสอบในหลอดทดลอง และในการทดสอบฤทธิ์ของอัญชันในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางสำหรับบำรุงผิวพบว่า มีการนำสารสกัดน้ำและสารสกัดเอทานอลจากดอกอัญชันไปเป็นส่วนประกอบในเจลสำหรับทารอบดวงตา ซึ่งจะได้ประโยชน์จากฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระที่มีอยู่ แต่งานวิจัยทั้งหมดยังเป็นข้อมูลที่ศึกษาในระดับสัตว์ทดลองไม่มีรายงานการวิจัยในคน จึงยังไม่สามารถระบุขนาดและวิธีใช้ที่เหมาะสมได้

สรรพคุณ:สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งต้น ซึ่งการใช้อัญชันเป็นยาพื้นบ้านนั้น ส่วนราก ใช้ฝนเอาน้ำหยอดตา แก้ตาเจ็บ ตาฟาง บำรุงดวงตา หรือผสมทำยาสีฟัน แก้ปวดฟัน และใช้ต้มน้ำดื่มเป็นยาระบายท้อง ขับปัสสาวะ แก้ปัสสาวะพิการ ใบและราก ฝนเอาน้ำหยอดตา แก้ตาแฉะ ตาฟาง ดอก ตำเป็นยาพอก หรือคั้นเอาน้ำทาแก้ฟกบวม แก้พิษแมลงกัดต่อย และใช้สระผมเป็นยาแก้ผมร่วง เมล็ด ใช้กินเป็นยาระบายท้องนอกจากนี้ การใช้ประโยชน์ในต่างประเทศ ตามตำราอายุรเวทศาสตร์ของอินเดีย อัญชันถูกจัดอยู่ในหมวดหมู่พืชที่มีสรรพคุณบำรุงสมอง โดยได้มีการนำส่วนรากและเมล็ดของอัญชันมาใช้เป็นยาสำหรับบำรุงร่างกาย บำรุงสมอง และบำรุงความจำ รวมถึงใช้เป็นยาระบายและขับปัสสาวะ และในแถบอเมริกามีรายงานการใช้น้ำต้มจากส่วนรากเพียงอย่างเดียวหรือน้ำต้มจากรากและดอกร่วมกันเป็นยาบำรุงโลหิต ส่วนเมล็ดใช้เป็นยาระบาย ขับปัสสาวะ และขับพยาธิ

14.ต้นทม

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Neonauclea sessilifolia* (Roxb.)Merr

ชื่ออื่นๆ : ตับเต่าต้น ตานควาย(อุบลราชธานี) กระทุ่มหูกวาง(ราชบุรี) หูกวาง(พิษณุโลก) ตุ้มหูกวาง ตุ้มปึง ตุ้มโป่ง ตับควาย จับล่อ(เหนือ) ละลาย(นครราชสีมา)

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย ใช้ ใบและเปลือกต้น ลดความดันโลหิต ต้มน้ำกินแก้ไข้ แก้ปวดมดลูก แก้โรคลำไส้ และอมกลั้วคอแก้อาการอักเสบของเยื่อเมือกในปาก ราก ฝนหรือต้มรับประทานเป็นยาเย็นดับพิษไข้ทั้งปวง แก้ตัวร้อน ดับพิษตานซางของเด็ก ดับพิษวัณโรค ผล เป็นยาฝาดสมานแก้ท้องร่วง

15.ต้นพุทรา

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Zizyphus mauritiana* Lam.

สรรพคุณ:ผลดิบ แก้ไข้

ผลสุก ขับเสมหะ แก้ไอ เป็นยาระบาย

เปลือกต้น แก้ท้องเสีย แก้ลงท้อง แก้อาเจียน

16.ฝาง

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Caesalpinia sappan* L., *Biancaea sappan*

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

ต้านเชื้อแบคทีเรีย ต้านการอักเสบ ขยายหลอดเลือด ยับยั้งการเพิ่มจำนวนเซลล์ ของ human HT-1080 fibrosarcoma cell ได้ ยับยั้งการสะสมไขมันบริเวณหลอดเลือด

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย เนื้อไม้ เป็นส่วนผสมหลักในยาบำรุงหลังคลอดบุตร ผสมกับปูนขาว บดทาหน้าผาก หลังคลอดบุตร ช่วยให้เย็นศีรษะ และลดอาการเจ็บปวด เป็นยาขับระดูอย่างแรง แก้ท้องร่วง แก้ธาตุพิการ แก้ร้อนใน แก้โลหิตออกทางทวารหนักและทวารเบา แก้โลหิตตกหนัก แก้เสมหะ ดี และโลหิต แก่น รสฝาด เค็ม ชุ่ม เป็นยาสุขุม ออกฤทธิ์ต่อหัวใจและตับ เป็นยาบำรุงโลหิตสตรี ใช้เป็นยาแก้ปวด แก้บวม แก้เลือดอุดตัน ทำให้เลือดไหลเวียนสะดวก รักษาประจำเดือนมาไม่ปกติ ขับระดู แก้อาการหัวใจขาดเลือด (จุกเสียดแน่นและเจ็บหน้าอก) กระจายเลือดที่อุดตัน ลดอาการปวดมดลูกในสตรีหลังคลอด เป็นยาสมานลำไส้ แก้บิด ฟกช้ำดำเขียว

ปวดบวม ขับหนองในฝีอักเสบ แก้ไข้ตัวร้อน แก้ปวดเมื่อยร่างกาย แก้เสมหะ แก้โลหิต แก้ไข้กำเดา แก้ปอดพิการ ขับหนอง ทำให้โลหิตเย็น แก้ท้องร่วง แก้ธาตุพิการ แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้โลหิตออกทางทวารหนักและทวารเบา แก้กำเดา แก่นฝางฝนกับน้ำเป็นยาทาภายนอกในโรคผิวหนังบางชนิด เพื่อฆ่าเชื้อโรค น้ำต้มแก่นฝางให้สีแดง ใช้เป็นหลักในการทำน้ำยาอุทัย ใช้แก้ร้อนใน แก้กระหายน้ำได้ดี ราก ให้สีเหลือง ใช้ทำสีย้อมผ้าและไหม ใช้เป็นสีผสมอาหาร และเครื่องดื่ม

17.ผักเสี้ยนป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Cleome chelidonii* L. f.

สรรพคุณ:สารสกัดจากต้นผักเสี้ยนป่าใช้สำหรับรักษาโรคทางผิวหนังและฆ่าพยาธิ

18.ใบมะขามป้อม

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Phyllanthus emblica* L.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา: แก้ไอ ลดความถี่ของอาการไอ ช่วยลดจำนวนครั้งของการไอ และลดความแรงของการไอ ในขณะหายใจเข้า-ออก มีฤทธิ์ลดการอักเสบ สามารถยับยั้งการสังเคราะห์ leukotriene ใน human PMN และยับยั้งการสังเคราะห์ thromboxane ในเกร็ดเลือดได้ในสัตว์ทดลอง มีฤทธิ์ขับเสมหะได้ และยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียบางชนิดได้ด้วย

สรรพคุณ:ตำรายาไทย ผล รสเปรี้ยว ฝาด ขมชุ่ม เป็นยาเย็น ออกฤทธิ์ต่อปอด ม้ามและกระเพาะ รับประทานแก้กระหายน้ำ แก้คอตีบ แก้ไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ แก้พิษ แก้หวัด เป็นไข้ตัวร้อน แก้เลือดออกตามไรฟัน แก้เจ็บคอ คอแห้ง และใช้สำหรับผู้ขาดวิตามินซี ผลอ่อน รสเปรี้ยวหวานฝาดขม บำรุงเนื้อหนัง กัดเสมหะ บำรุงเสียง แก้ท้องผูก แก้พยาธิ ผลแก่ รสเปรี้ยวฝาด ขมเผ็ด แก้ไข้เจือลม แก้ไอ แก้เสมหะ ทำให้ชุ่มคอ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ระบายท้อง บำรุงหัวใจ ฟอกโลหิต แก้ลม แก้โรคลักปิดลักเปิด มีวิตามินซีสูงกว่าส้มประมาณ 20 เท่า ผลแห้ง ต้มสกัดเอาน้ำมาใช้แก้ท้องเสีย ถ่ายเป็นเลือด แก้หวัด ตัวร้อน มีอาการไอ เจ็บคอ และกระหายน้ำ เนื้อผล ใช้ทาบนศีรษะ แก้อาการปวดหัว และแก้วิงเวียนจากอาการไข้ขึ้นสูง แก้สะอึก ขับพยาธิ เนื้อผลแห้ง รสเปรี้ยวฝาดขม เป็นยาฝาดสมาน แก้ริดสีดวงทวาร แก้บิด ท้องเสีย ใช้ร่วมกับธาตุเหล็กแก้ดีซ่าน ช่วยย่อยอาหาร ยางจากผล รสเปรี้ยวฝาดขม หยอดแก้ตาอักเสบ ช่วยย่อยอาหาร ขับปัสสาวะ น้ำคั้นผล ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ เป็นยาระบาย แก้เสียดท้อง ขับปัสสาวะ หยอดตา รักษาเยื่อตาอักเสบ เมล็ด แก้โรคหอบหืด หลอดลมอักเสบ ราก รสจืดฝาด เป็นยาสุขุม ออกฤทธิ์ต่อม้าม ใช้เป็นยาลดความดันโลหิตสูง แก้ปวดกระเพาะหรือลำไส้อักเสบ ต้มดื่มแก้ไข้ แก้พิษไข้ แก้พิษโลหิต รักษามะเร็งลาม ทำให้เส้นเอ็นยืด ฟอกโลหิต ทำให้อาเจียน แก้ร้อนใน แก้ท้องเสีย แก้โรคเรื้อน แก้พิษตะขาบกัด เปลือกราก ห้ามเลือด สมานแผล ใบ รสฝาด ขม เป็นยาเย็น ใช้เป็นยาแก้บวมน้ำ ขับปัสสาวะ แก้โรคผิวหนังกลากเกลื้อน ใช้ทาแก้โรคผิวหนังผื่นคัน มีน้ำเหลือง แก้บิดมูกเลือด แก้ฝี แก้ความดันโลหิตสูง ต้มอาบลดไข้ ดอก รสหอมเย็น ใช้ลดไข้ และช่วยเกี่ยวกับระบบขับถ่าย ดอกมีกลิ่นหอมคล้ายกลิ่นมะนาว ใช้เข้าเครื่องยาเป็นยาเย็นและระบายท้อง เปลือกต้น รสฝาดขม สมานแผล แก้บาดแผลเลือดออก แก้บิด แก้บาดแผลฟกช้ำ แก้ท้องร่วง

19.มะสัง

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Feroniella lucida* (Scheff.) Swingle

ชื่ออื่นๆ : หมากกะสัง (กลาง) กะสัง (ใต้) หมากสัง

สรรพคุณ:

ตำรายาพื้นบ้านอุบลราชธานี ใช้ แก่น รวมกับแก่นมะขาม ใช้ต้มน้ำดื่มขณะอยู่ไฟ

ตำรายาไทย ใช้ ราก ต้มน้ำดื่ม หรือฝนน้ำกิน แก้ไข้ ผลอ่อน แก้ไข้ ใบ แก้ท้องอืดเฟ้อ ใบ รสฝาดมัน บำรุงร่างกาย สมานบาดแผล แก้ท้องเดิน

20.งิ้ว

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Bombax anceps* Pierre.

ชื่ออื่น : นุ่นป่า งิ้วป่าดอกขาว งิ้วดอกขาว ไกร งิ้วผา (เหนือ) ง้าวป่า (กลาง) งิ้วขาว

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย: เปลือกต้น รสฝาดเย็น แก้ท้องเสีย แก้บิด รากและเปลือก รสฝาดเย็น ทำให้อาเจียน ยาง รสเย็นเมา กระตุ้นความต้องการทางเพศ ห้ามเลือดที่ตกภายใน ขับน้ำเหลืองเสีย บำรุงกำลัง แก้ท้องร่วง แก้บิด แก้ระดูมามากกว่าปกติ

ยาพื้นบ้านอีสาน: ใช้เปลือกต้น ผสมเปลือกต้นนุ่น ต้มน้ำดื่ม แก้อาหารเป็นพิษ รักษาโรคบิด แก่น ใช้เป็นส่วนผสมเข้ายารักษาแผลน้ำร้อนลวก แก้ปวด

21.ปิดปีแดง(เจตมูลเพลิงแดง)

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Plumbago indica* L.

ชื่ออื่นๆ : ปิดปิวแดง (ภาคเหนือ) ปิดปีแดง(เลย) ไฟใต้ดิน(ใต้) คุ้ยวู่ (กาญจนบุรี)

การศึกษาทางเภสัชวิทยา

สารสกัดรากยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อราที่ก่อโรคกลากเกลื้อน และยีสต์ได้หลายชนิด ต้านการก่อกลายพันธุ์ของสารแอฟลาทอกซินบี 1, สารสกัดในขนาดต่ำ ช่วยลดการเจริญของเซลล์มะเร็งบางชนิด ที่ปลูกถ่ายในสัตว์ทดลอง

สารพลัมเบจินมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย เป็นพิษต่อเซลล์มะเร็ง ต้านการก่อกลายพันธุ์ ป้องกันการเกิดมะเร็งจากสารก่อมะเร็ง ยับยั้งการจับเป็นลิ่มของเกล็ดเลือด ลดไขมันในเลือด

ยาสมุนไพรพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ใช้ ราก เข้ายากับพริกไทย ดองเหล้าดื่ม ช่วยขับปัสสาวะ ราก ช่วยย่อยอาหาร ขับลม แก้ตกขาว

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย ใช้ ราก มีรสร้อน เป็นยาบำรุงไฟธาตุ บำรุงโลหิต ขับลมในลำไส้และกระเพาะอาหารให้ผายเรอ ขับพยาธิ แก้ปวดข้อ ขับประจำเดือนสตรี ใช้ผสมในยาบำรุงสำหรับสตรีหลังคลอด เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ปวดเสียด แน่นหน้าอก

ตำรายาล้านนา ใช้ ราก รักษากามโรค โรคทางเดินปัสสาวะอักเสบ อัมพาต อาการไอ และขับเสมหะ

ข้อควรระวัง

1. ห้ามใช้ในสตรีระหว่างการตั้งครรภ์ เพราะทำให้มดลูกบีบตัวอาจทำให้แท้งได้

2. สารพลัมเบจินมีฤทธิ์ทำให้ระคายเคืองอย่างแรง ทำให้ผิวหนังไหม้ และเกิดตุ่มพองได้ หากใช้ในขนาดสูง จะกดการหายใจ ทำให้เป็นอัมพาต และตายได้ เนื่องจากระบบหายใจล้มเหลว การใช้สมุนไพรนี้ควรอยู่ภายใต้การดูแลของแพทย์แผนไทย

22.ซิ่นบ่หี่

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Hedyotis diffusa* Willd.

ชื่ออื่นๆ: หญ้าลิ้นงู โหมแจ่วนา

สรรพคุณ:

ทุกส่วนของหญ้าลิ้นงูนำมาต้มดื่ม

– หญ้าลิ้นงูจัดอยู่ในตำราแพทย์แผนไทยโบราณสำหรับรักษามะเร็ง ที่ใช้ร่วมกับสมุนไพรชนิด อาทิ ต้นไฟเดือนห้า, หญ้าปีกไก่ดำ, เหง้าข้าวเย็นเหนือ, พุทธรักษา และต้นลิ้นงูเห่า

– ต้านเซลล์มะเร็ง และรักษาโรคมะเร็งหลายชนิด อาทิ มะเร็งตับ และมะเร็งลำไส้

– สวนสมุนไพร วัดอุโมงค์ สวนพุทธธรรม แนะนำในตำรับยาว่า หญ้าลิ้นงูนำมาต้มร่วมกับหญ้าพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว ก่อนนำน้ำต้มมาดื่มสำหรับรักษาโรคมะเร็งหรือเนื้องอกต่างๆ

– แก้ลำไส้อักเสบ

– แก้ไข้มาลาเรีย

– ช่วยลดไข้

– แก้ฝีต่างๆ

– แก้อาการท้องเสีย

– ช่วยย่อยอาหาร

– ช่วยเจริญอาหาร

– ช่วยบำรุงร่างกาย และอวัยวะภายใน

– แก้ท้องผูก ท้องอืด

– ช่วยขับพยาธิ

– แก้ต่อมทอมซิลอักเสบ

– รักษาหลอมลมอักเสบ

หญ้าลิ้นงูนำมาต้มใช้สำหรับภายนอก

– รักษาแผลสด

– รักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

23.ทะนงแดง

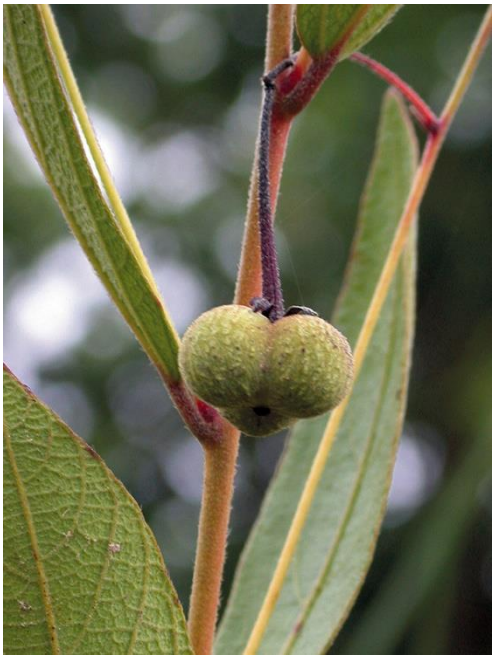

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Trigonostemon reidioides* (Kurz) Craib

ชื่ออื่นๆ:ข้าวเย็นเนิน (ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์); ดู่เบี้ย ดู่เตี้ย (เพชรบุรี); ทะนง รักทะนง (นครราชสีมา); ทะนงแดง (ประจวบคีรีขันธ์); นางแซง (อุบลราชธานี); โลดทะนงแดง (บุรีรัมย์);หนาดคำ (เหนือ) หัวยาเข้าเย็นเนิน ข้าวเย็นเนิน (ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์)

สรรพคุณ:

ยาสมุนไพรพื้นบ้าน ใช้ ราก เข้ายากับน้ำมะนาว ฝนกับน้ำดื่ม แก้ผิดสำแดง พิษแมงมุม ทำให้อาเจียน ถอนพิษเบื่อเมา เหง้า ฝนทา แก้สิว ฝ้า และฟกช้ำ เคล็ดบวม ราก ผสมกับพญาไฟ และปลาไหลเผือก ฝนน้ำดื่มถอนเมาเหล้า ทั้งนี้ยังใช้ ราก ผสมกับเมล็ดหมาก ฝนน้ำกิน และผสมกับน้ำมะนาว ทาแผลแก้พิษงูชนิดที่ออกฤทธิ์ต่อระบบประสาท ซึ่งควรมีการวิจัยเพิ่มเติม ต้มน้ำดื่ม หรือฝนรับประทาน ทำให้อาเจียนหนัก ใช้ถอนพิษคนกินยาเบื่อยาเมา หรือฝนน้ำกินช่วยให้เลิกดื่มเหล้า

ตำรายาไทยใช้ ราก มีรสร้อน ฝนน้ำกินทำให้อาเจียน เพื่อถอนพิษคนกินยาเบื่อ เมาพิษเห็ดและหอย แก้พิษงู แก้เสมหะเป็นพิษ (เสมหะหรืออุจาระเป็นมูกเลือด) แก้หืด แก้วัณโรค เป็นยาระบาย ฝนเกลื่อนฝี หรือดูดหนอง ถ้าฝีแตก แก้ฟกช้ำ เคล็ดบวม แก้ปวดฝี คุมกำเนิด ต้มดื่ม แก้วัณโรค ฝนกับน้ำมะนาว หรือสุรา รับประทานแก้พิษงู ฝนทาแก้ฟกช้ำ เคล็ดขัดยอก

24.ป่าเฮ่วหมอง หรือ หนานเฉาเหว่ย

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Vernonia amygdalina*

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา

-ฤทธิ์ยับยั้งเซลล์มะเร็ง

-ลดน้ำตาลในเลือด

-ยับยั้งเชื้อมาลาเรีย

-ต้านอนุมูลอิสระ

25.ใบเตย

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Pandanus odoratus* Ridi.

สรรพคุณ:

ใบเตยช่วยบำรุงหัวใจเหมาะกับคนที่มีปัญหาการเต้นของหัวใจผิดปกติ ช่วยขับปัสสาวะและแก้นิ่วน้ำนมในเด็ก ช่วยลดน้ำตาลในเลือด ลดความดันโลหิต ลดอัตราการเต้นของหัวใจ ขับปัสสาวะ

ผลงานการวิจัยการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาพบว่า เตยหอมมีฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือด ลดความดันโลหิต ลดอัตราการเต้นของหัวใจ ขับปัสสาวะ ซึ่งฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาที่กล่าวไปทั้งหมดนั้น ซึ่งมาจากการทดลองใน

ห้องทดลอง นอกจากนี้ได้มีการทำศึกษาวิจัย โดยนำ น้ำต้มรากเตยหอมไปทดลองในสัตว์ทด ลองเพื่อดูฤทธิ์ลดน้ำตาลในเลือดปรากฏว่าสามารถลดน้ำตาลในเลือดของสัตว์ทดลองได้ จึงนับได้ว่าสมุนไพรเตยหอมเป็นสมุนไพรที่มีคุณค่าอีกชนิดหนึ่งสามารถนำมาทำเป็นเครื่องดื่มรับประทานเองได้

ผลการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา พบว่า "เตยหอม" มีฤทธิ์ทางยา ดังนี้

- ใบ ใช้เป็นยาบำรุงหัวใจ เพราะใบเตยมีฤทธิ์ลดอัตราการเต้นของหัวใจ จึงช่วยบำรุงหัวใจได้

วิธีรับประทานคือ ใช้ใบสดผสมในอาหาร แล้วรับประทาน หรือนำใบสดมาคั้นน้ำรับประทาน ครั้งละ 2-4 ช้อนแกง ช่วยดับกระหาย เนื่องจากใบเตยมีกลิ่นหอมเย็น หากนำมาผสมน้ำรับประทาน จะช่วยดับกระหาย คลายร้อน ดื่มแล้วรู้สึกชื่นใจ และชุ่มคอได้เป็นอย่างดี

วิธีรับประทานคือ นำใบเตยสดมาล้างให้สะอาด นำมาตำหรือปั่นให้ละเอียด แล้วเติมน้ำเล็กน้อย คั้นเอาแต่น้ำดื่ม

- รากและลำต้น ใช้รักษาโรคเบาหวาน เพราะรากและลำต้นของเตยหอมนั้น มีฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือด วิธีรับประทานก็คือ ใช้ราก 1 กำมือนำไปต้มเป็นน้ำดื่ม ทุกเช้า-เย็น

ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ โดยการนำต้นเตยหอม 1 ต้น หรือราก ครึ่งกำมือ ไปต้มกับน้ำดื่ม

นอกจากนี้ เตยหอม ยังช่วยแก้อ่อนเพลีย ดับพิษไข้ และชูกำลังได้

26.กระเจี๊ยบแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Hibiscus sabdariffa* L.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:ฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรีย ยับยั้งเชื้อราอะฟลาท็อกซิน ไวรัสเริม ลดความดันโลหิต ยับยั้งเนื้องอก ลดอาการบวม เป็นยาระบาย ขับน้ำดี ขับปัสสาวะ ขับกรดยูริก คลายกล้ามเนื้อเรียบ ลดไข้และลดความเจ็บปวด ปกป้องตับ และมีฤทธิ์ลดไข้ได้

การศึกษาทางคลินิก: ลดความดันโลหิต ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียในทางเดินปัสสาวะ ทำให้ผู้ป่วยโรคนิ่วในท่อไตถ่ายปัสสาวะสะดวกขึ้น ผู้ป่วยกระเพาะปัสสาวะอักเสบมีอาการปวดแสบเวลาปัสสาวะน้อยลง

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย: กลีบเลี้ยงมีรสเปรี้ยว แก้อาการขัดเบา แก้เสมหะ ขับน้ำดี ลดไข้ แก้ไอ ขับนิ่วในไต นิ่วในกระเพาะปัสสาวะ แก้อ่อนเพลีย บำรุงธาตุ แก้กระหายน้ำ รักษาไตพิการ ขับเมือกมันให้ลงสู่คูทวารหนัก ละลายไขมันในเลือด

ตำรายาโบราณ: ใช้ทั้งต้นใส่หม้อต้มน้ำ 3 ส่วน เคี่ยวไฟให้งวดเหลือ 1 ส่วน ผสมกับน้ำผึ้งกึ่งหนึ่ง รับประทานวันละ 3 เวลา หรือจะรับประทานน้ำยาเปล่าๆก็ได้จนหมดน้ำยานั้น เป็นยาฆ่าพยาธิตัวจี๊ด

27.หอมแดง

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Allium ascalonicum* L.

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

ฤทธิ์ต้านอักเสบ

มีฤทธิ์ยับยั้งการแสดงออกของยีนที่เกี่ยวข้องกับการอักเสบได้แก่ iNOS, TNF-α, IL-1β และ IL-6 เพิ่มขึ้นตามความเข้มข้น ส่วนสกัดหอมแดงไม่มีผลต่อการแสดงออกของยีน COX-2 แต่ยับยั้งการแสดงออกของยีน COX-1 อย่างมีนัยสำคัญ

ฤทธิ์ปกป้องตับและไต

การศึกษาความสามารถในการป้องกันความเสียหายของตับและไตจากการติดเชื้อมาลาเรียในหนูทดลองได้

สรรพคุณ:ช่วยทำให้เจริญอาหาร ช่วยบำรุงร่างกาย ช่วยบำรุงสมอง บำรุงความจำ ช่วยบำรุงโลหิต ช่วยบำรุงหัวใจ ช่วยต่อต้านอนุมูลอิสระ ป้องกันมะเร็ง ปรับสมดุลย์ของความดันเลือด ช่วยลดอาการเวียนหัว ช่วยลดคอเลสเตอรอลในเลือด ช่วยกำจัดไขมันเลวส่วนเกิน ช่วยลดไขมันในเส้นเลือด ช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือด แก้หวัด แก้คัดจมูกได้ ช่วยขับเสมหะ รักษาโรคในช่องปาก แก้อาการปวดหู ช่วยทำให้อาเจียน แก้อาการท้องเสีย แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ ใช้เป็นยาถ่าย ช่วยย่อยอาหาร ช่วยขับลมในลำไส้ ช่วยขับปัสสาวะ ช่วยขับพยาธิ ช่วยรักษาแผล ช่วยบรรเทาอาการคัน ช่วยแก้พิษแมงมุมกัด รักษาแมลงสัตว์กัดต่อย ช่วยยับยั้งเชื้อแบคทีเรีย หอมแดงรักษาสิว ฝ้า กระ จุดด่างดำ บำรุงผิวพรรณ แก้ผมร่วง ช่วยบำรุงเส้นผม ช่วยเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ

อาการไม่พึงประสงค์:

น้ำมันนี้มีรสเผ็ดร้อน ทำให้เคืองตา แสบจมูก และอาจทำให้ผิวหนังปวดแสบปวดร้อน ตำรายาไทยกล่าวว่า หัวหอม ไม่ควรกินมากเกินไป หรือกินเป็นประจำ เพราะอาจทำให้ประสาทเสีย ทำให้หลงลืมได้ง่าย ทำให้มีกลิ่นตัว ฟันเสีย เลือดน้อย และตาฝ้ามัวไม่แจ่มใส

28.แตงกวา

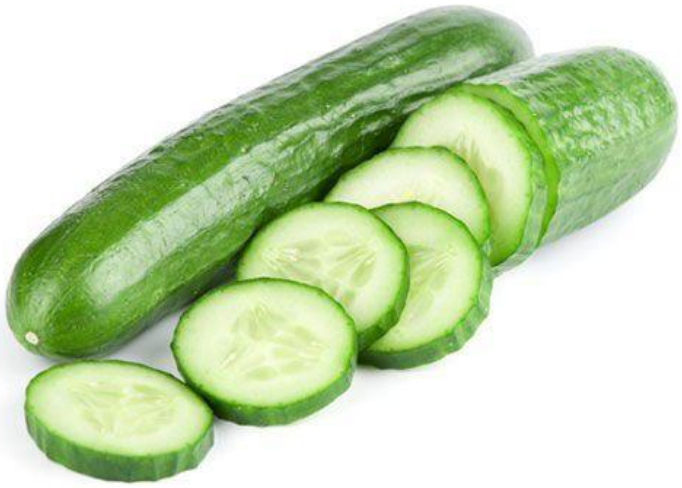

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Cucumis sativus* L.

สรรพคุณ:

แตงกวามีสรรพคุณช่วยแก้กระหาย ลดความร้อนในร่างกาย ทำให้ร่างกายสดชื่น และช่วยเพิ่มความชุ่มชื้น
ช่วยกำจัดของเสียที่ตกค้างในร่างกาย
แตงกวามีสารฟีนอลที่ทำหน้าที่ต่อต้านอนุมูลอิสระต่าง ๆ
ผลและเมล็ดอ่อนมีฤทธิ์ช่วยต่อต้านมะเร็ง
ช่วยลดความดันโลหิต (เถาแตงกวา)
ช่วยรักษาสมดุลต่าง ๆ ในร่างกาย รักษาระดับน้ำตาลในเลือด ระดับภูมิคุ้มกันให้อยู่ในสุขภาพดี
ช่วยควบคุมระดับความดันเลือดและความสมดุลของสารอาหารในร่างกาย (โพแทสเซียม, แมงกานีส)
ช่วยเสริมสร้างการทำงานของระบบประสาท ระบบกล้ามเนื้อ ระบบการหมุนเวียนเลือด (แมกนีเซียม)
ช่วยเสริมสร้างการทำความของระบบประสาท เพิ่มความจำ (ผล, เมล็ดอ่อน)
ช่วยแก้อาการนอนไม่หลับ (ผล, เมล็ด)
น้ำคั้นจากแตงกวามีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อน ๆ
ช่วยบำรุงระบบย่อยอาหารในร่างกาย
น้ำแตงกวามีฤทธิ์ช่วยขับปัสสาวะ
ช่วยลดอาการบวมน้ำ

29.หมาก

ชื่อวิทยาศาสตร์: *Areca catechu* L.

ชื่ออื่น : หมากเมีย มะ เค็ด สะลา พลา ปีแน สีซะ

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:

ยับยั้งเชื้อที่ทำให้เกิดโรคฟันผุ ยับยั้งเอนไซม์ที่ใช้ในการเจริญของเชื้อโรคเอดส์ในหลอดทดลอง

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย: ใช้เมล็ด มีรสฝาด สมานทั้งภายในและภายนอก สมานแผลทำให้เลือดหยุดไหล และแผลหายเร็ว ทำให้เหงือกและฟันแข็งแรง รักษาอาการท้องเดิน ท้องเสีย ใช้เมล็ดยับยั้งการไหลของหนองเวลาเป็นแผล ถ่ายพยาธิในสัตว์ ทาแก้คัน แก้บิดปวดเบ่ง แก้ปวดแน่นท้อง ฆ่าพยาธิ ขับปัสสาวะ ฝนทาแผลเน่าเปื่อย แผลเป็น แก้ปากเปื่อย รักษาโรคในปาก ขับเหงื่อ เป็นยาเบื่อพยาธิตัวตืด ฆ่าพยาธิบาดแผล ขจัดรอยแผลเป็น รักษาน้ำกัดเท้า หมากสง (รสฝาดจัด) หมากแก่ แก้เสมหะในลำไส้เป็นพิษ ปิดธาตุ สมานแผล

ตำรายาพื้นบ้านล้านนา: ใช้ เมล็ด ผสมกับสมุนไพรอื่นๆ รักษาโรคทางเดินปัสสาวะ เมล็ดแก่ใช้ถ่ายพยาธิสุนัขและแกะ

ตำรายาพื้นบ้านนครราชสีมา: ใช้เนื้อในหมาก ถ่ายพยาธิตัวตืดในคน โดยใช้เมล็ดแห้งต้มกับน้ำดื่มขับพยาธิ

30.มะรุม

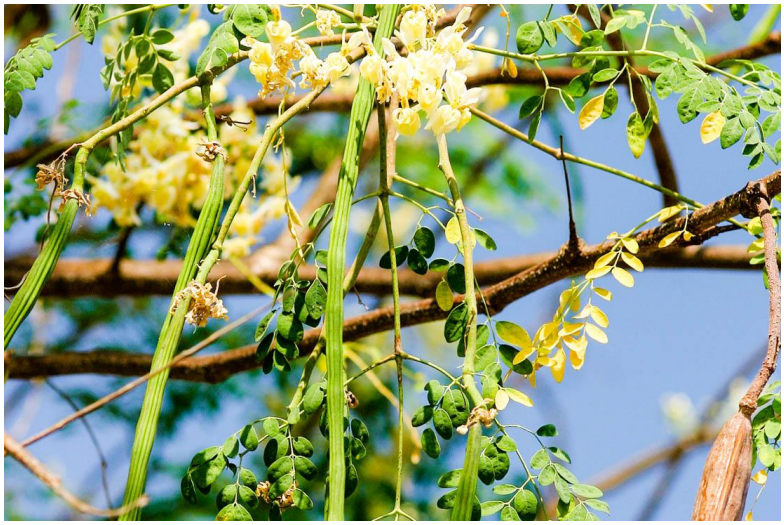

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Moringa oleifera Lam*

ชื่ออื่น ๆ / ชื่อประจำถิ่น: ผักอีฮุม (อีสาน) มะค้อนก้อม (ภาคเหนือ) กาแน้งเดิง (กะเหรี่ยง กาญจนบุรี) ผักเนื้อไก่ (ชาวฉานแถบแม่ฮ่องสอน)

สรรพคุณ:

oใบมะรุม สรรพคุณ บำบัดโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคมะเร็ง โรคไขข้ออักเสบ โรคเก๊าต์ โรคกระดูกอักเสบ โรคมะเร็งในกระดูก โรครูมาติซั่ม โรคลำไส้อักเสบ ท้องเสีย ท้องผูก โรคพยาธิในลำไส้ โรคทางเดินของลมหายใจ โรคปอดอักเสบ รักษาโรคตา

o ดอกมะรุม สรรพคุณใช้แก้ไข้หัวลม เป็นยาบำรุง ขับปัสสาวะ ขับน้ำตา

o ฝักมะรุม สรรพคุณ แก้ไข้ ป้องกัน มะเร็ง ลดความดันโลหิต

o เมล็ดมะรุม สรรพคุณ ใช้แก้ไอ และสารต้านอนุมูลอิสระ เพิ่มภูมิต้านทานให้ร่างกาย

o น้ำมันมะรุม ใช้ปรุงอาหารได้ดีกว่าน้ำมันมะกอก เพราะไม่เหม็นหืนในภายหลัง ช่วยบำรุงรักษาผิวที่แห้งใช้ชุ่มชื่นชะลอความเหี่ยวย่นของผิว ช่วยรักษาแผลสด ถูกมีดบาด หรือแผลสดเล็กๆ น้อยๆ ลดอาการผื่นผ้าอ้อมในเด็ก ลดอาการปวดบวมของโรคไขข้ออักเสบ เก๊าต์ รักษาแผลใบปาก ใช้นวดกระชับกล้ามเนื้อ บรรเทาอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ช่วยบรรเทาอาการเกิดสิว ช่วยลดจุดด่างดำหลังจากโดนแดด หรือการเสื่อมตามวับใช้นวดศีรษะ รักษาราผิวหนัง บรรเทาอาการผมร่วง คันศีรษะ

o เปลือกลำต้นมะรุม สรรพคุณแก้โรคปวดหลังหรือปวดขา

o รากมะรุม สรรพคุณแก้อาการบวม บำรุงไฟธาตุ รักษาโรคหัวใจ รักษาโรคไขข้อ

ผลการศึกษาวิจัย:ผลการวิจัยนี้มาจาก คณาจารย์คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลในการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ทดลองระดับเซลล์และสัตว์ พบว่า มะรุม(Moringa)นั้นมีฤทธิ์ เช่น ลดความดันเลือด ต้านการเกิดแผลในกระเพาะอาหาร ลดคอเลสเตอรอล ต้านการอักเสบ ป้องกันตับอักเสบ ลดระดับน้ำตาล ต้านออกซิเดชัน ต้านเชื้อแบคทีเรีย ต้านการเกิดเนื้องอก และต้านมะเร็ง

31.มะแว้งเครือ

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Solanum trilobatum* L.

ชื่ออื่น : มะแว้งเขา มะแว้งเถา แขว้งเคีย

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย ผลรสขมขื่นเปรี้ยว ผลสดตำผสมเกลือเล็กน้อย อมหรือจิบแก้ไอแก้เจ็บคอ ขับเสมหะ ผลแห้งปรุงยาแก้ไอ ขับปัสสาวะ ทำให้เจริญอาหาร แก้เบาหวาน บำรุงน้ำดี

การศึกษาทางเภสัชวิทยา:

ฤทธิ์ต้านการอักเสบ การศึกษาฤทธิ์ต้านการอักเสบของสารสกัดจากผลมะแว้งเครือในหนูถีบจักร สารสกัดน้ำ สารสกัดเอทานอล และสารสกัดเอทานอล ผสมกรดไฮโดรคลอริก จากผลมะแว้งเครือมีฤทธิ์ต้านการอักเสบในรูปแบบการทาภายนอก

ฤทธิ์แก้คัน สามารถยับยั้งพฤติกรรมการเกาของหนูถีบจักรที่ถูกเหนี่ยวนำด้วยฮีสตามีน ซึ่งให้ผลเช่นเดียวกับการให้สารมาตรฐานสำหรับลดการคัน (เดกซาเมทาโซน 1 มก/กก และคลอฟินิรามีน 10 มก/กก) (วันทณี, 2549)

ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย สารสกัดที่ให้ผลต้านเชื้อแบคทีเรียดีที่สุด คือสารสกัดจากคลอโรฟอร์ม ความเข้มข้น 25 mg/ml สามารถยับยั้งเชื้อ Bacillus subtilis และStreptococccus pyrogens ได้ดีที่สุด โดยมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางของบริเวณที่เชื้อไม่ขึ้นเท่ากับ 18 และ 21 มิลลิเมตร ตามลำดับ

ฤทธิ์ลดระดับน้ำตาลในเลือด สารสกัดน้ำจากผลมะแว้งเครือสามารถเพิ่มการทำงานของ hepatic hexokinase และลดปริมาณ hepatic glucose-6-phosphatase, serum acid phosphatase (ACP), alkaline phosphatase (ALP) และ lactate dehydrogenase (LDH) โดยสรุปสารสกัดมะแว้งเครือสามารถลดระดับน้ำตาลในเลือดได้ ทั้งยังช่วยปกป้องตับได้

32.มะตูม

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Aegle marmelos* (L.) Corr.

ชื่ออื่น : มะปิน(เหนือ) มะตูมบ้าน, กะทันตาเถร, ตูม(ใต้), บักตูม(อีสาน), ตุ่มตัง

สรรพคุณ:

ตำรายาไทย: ผลอ่อน รสฝาดร้อนปร่าขื่น ฝานบางๆ สดหรือแห้ง ชงน้ำรับประทานแก้ท้องเสีย แก้บิด แก้โรคกระเพาะอาหาร ฝาดสมาน เจริญอาหาร เป็นยาธาตุ แก้ธาตุพิการ ขับผายลม บำรุงกำลัง และรักษาโรคลำไส้เรื้อรังในเด็ก ผลแก่ที่ยังไม่สุก รสฝาดหวาน แก้บิด แก้เสมหะ แก้ลม บำรุงไฟธาตุ ช่วยย่อยอาหาร ผลแก่สุก ทุบให้เปลือกแตกต้มทั้งลูกกับน้ำตาลแดง เป็นยาระบายท้อง เหมาะกับผู้สูงอายุหรือผู้ที่ท้องผูกเป็นประจำ ช่วยขับผายลม แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ลมเสียดแทงในท้อง แก้มูกเลือด แก้บิดเรื้อรัง บำรุงไฟธาตุ แก้โรคไฟธาตุอ่อน แก้ครั่นเนื้อตัว ช่วยย่อยอาหาร มะตูมทั้ง 5 ส่วน (ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล) รสฝาดปร่าซ่าขื่น ใช้แก้ปวดศีรษะ ตาลาย เจริญอาหาร ลดความดันโลหิตสูง

ตำรายาไทยมีการใช้ ผลมะตูมใน"พิกัดตรีผลสมุฏฐาน" คือการจำกัดจำนวนตัวยาที่มีผลเป็นที่ตั้ง 3 อย่าง มีผลมะตูม ผลยอ ผลผักชีลา สรรพคุณแก้สมุฏฐานแห่งตรีโทษ ขับลมต่างๆ แก้โรคไตพิการ

33.ผักแป้น

ชื่อวิทยาศาสตร์:*Allium tuberosum* Roxb.

ชื่ออื่น: กุยช่าย

ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา:ไม่มีฤทธิ์ต้านการก่อกลายพันธุ์ ยั้บยั้งมะเร็ง ลดคอเลสเตอรอล ต้านแบคทีเรีย ต้านการแพ้ ละลายลิ่มเลือด

สรรพคุณ:

-ใบกุยช่าย ช่วยบำรุงกระดูก กระตุ้นความรู้สึกทางเพศ แก้ปัญหาการหลั่งเร็วในเพศชาย เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ ช่วยลดระดับคอเลสเตอรอล ช่วยป้องกันมะเร็ง ช่วยลดความดัน รักษาโรคความดันโลหิตสูง รักษาโรคเบาหวาน ช่วยรักษาโรคหูน้ำหนวก เป็นยาแก้หวัด แก้อาเจียน แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ขับลมในกระเพาะอาหาร ช่วยรักษาแผลริดสีดวงทวาร ช่วยแก้โรคนิ่ว รักษาหนองในได้ บำรุงไต แก้พิษแมลงกัดต่อย รักษาห้อเลือด รักษาอาการฟกช้ำ รักษาแผลเป็นหนอง บำรุงน้ำนม ช่วยลดอักเสบ

-รากกุยช่าย ช่วยแก้อาการเลือดกำเดาไหล แก้อาการอาเจียน มีฤทธิ์ในการช่วยห้ามเหงื่อ ช่วยแก้อาการแน่นหน้าอก ช่วยแก้อาการปัสสาวะขัด

-เมล็ดของกุยช่าย ช่วยอุดฟัน ป้องกันฟันผุ ช่วยขับพยาธิ ช่วยขับปัสสาวะ เป็นยาฆ่าแมลง ช่วยแก้อาเจียน ด้วยการใช้ต้นกุยช่ายนำมาคั้นเอาแต่น้ำผสมกับเกลือเล็กน้อย หรือจะผสมกับน้ำขิงสักเล็กน้อยอุ่นให้

-ต้นกุยช่าย ช่วยรักษาอาการท้องเสีย ช่วยแก้โรคนิ่ว ช่วยแก้อาการตกขาวของสตรี รักษาโรคหนองใน บำรุงน้ำนม ลดอาการอักเสบ

ความคิดเห็นต่อผลสำเร็จของการบูรณาการในด้านความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับจากโครงการ

ทั้งนิสิตที่เข้าร่วมโครงการ หมอพื้นบ้านและอสม. ในตำบลเหล่าดอกไม้

<u>ด้านความรู้และประสบการณ์ทีได้รับ</u>

1. กิจกรรมช่วยเติมเต็มความรู้ในชั้นเรียน
2. ได้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวสำหรับโรคเบาหวาน
3. การร่วมกิจกรรม ทำให้มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนมากขึ้น
4. ได้ประสบการณ์ตรงจากวิถีชีวิตของหมอพื้นบ้าน
5. ได้รับความรู้และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ นอกเหนือจากตำราและการเรียนในชั้นเรียน

<u>ด้านประโยชน์ที่ได้รับ</u>

1. สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้
2. ได้ตรวจคัดกรองโรคเบาหวาน ความดัน จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
3. การทำงานร่วมกับผู้อื่น
4. การร่วมกิจกรรมช่วยให้เรียนรู้การทำงานเป็นขั้นตอน
5. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

บทที่ 4
การบูรณาการและการเกิดประโยชน์และสร้างคุณค่าต่อสังคมและชุมชน

ระดับมหาวิทยาลัย

การบริการวิชาการแก่สังคม

บริการคัดกรองโรคเรื้อรังเช่น การวัดความดัน การวัดระดับน้ำตาล โรคประจำตัว ยาที่ใช้ประจำ โดยนิสิตเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 4 และชั้นปีที่ 5 และได้ให้ความรู้ในการปฏิบัติตนของหมอพื้นบ้านกรณีมีโรคเบาหวานหรือความดัน มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 4.1 แสดงโรคประจำตัวของหมอพื้นบ้าน

โรคประจำตัว	เบาหวาน	ต่อมลูกหมากโต	มะเร็งเต้านม	ความดัน	ข้อเสื่อม	ปวดขา/เข่า	หอบหืด	ภูมิแพ้	กระเพาะอาหาร	เก๊าท์	ไขมันในเลือดสูง	โลหิตจาง	วิงเวียนศีรษะ
จำนวน (คน)	13	1	1	18	2	2	2	2	3	2	2	1	1

การตรวจวิเคราะห์การปนปลอมของยาสเตียรอยด์ในยาแผนโบราณ โดยหมอพื้นบ้านนำตัวอย่างยาสมุนไพรมาตรวจทั้งหมด 3 ตัวอย่าง ไม่พบการปนปลอมของยาสเตียรอยด์

การนำไปใช้กับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และผลกระทบระดับสังคมและชุมชน

จากผลการดำเนินการที่กล่าวมาข้างต้น สามารถรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพรรักษาโรค/อาการ มาพิสูจน์ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ข้อมูลประกอบการสนับสนุนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการใช้พืชสมุนไพร จึงเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชร่วมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านไม่ให้สูญหายไป และมีประโยชน์ในวงกว้างเนื่องจากมีผู้ป่วยจำนวนมาก โดยการรักษาเบื้องต้นโดยสมุนไพรนั้นเป็นการดูแลตนเองเบื้องต้นกรณีเจ็บป่วยเล็กน้อย หรือกินสมุนไพรเป็นอาหารจะช่วยลดอุบัติการณ์ของการเกิดโรคได้ โดยการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสมุนไพรในการรักษาโรคต่าง ๆ นั้นคณะฯ ได้เก็บรวบรวมองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในการใช้สมุนไพรไว้ ผลการรักษาด้วยสมุนไพรมีข้อจำกัดคือ ผลการรักษาเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ทำให้การรักษาโดยสมุนไพรได้รับความนิยมน้อยลง อาจทำให้วิธีการรักษาโรคแบบดั้งเดิมอาจสูญหายได้ จึงทำการศึกษา รวบรวม ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านก่อนที่จะสูญหายไป และเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์เพื่อต่อยอดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ต่อไป

หมอพื้นบ้าน-หมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นเป็นผู้ที่มีความรู้และได้รับการยอมรับจากชุมชน สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นได้ หากจำแนกเป็นหมวดหมู่แล้วสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน ดังนี้ ๑) การสร้างการเรียนรู้ ได้แก่ บ้านของหมอพื้นบ้านเป็นแหล่งความรู้และการเรียนรู้ของชุมชน เป็นนักปราชญ์ท้องถิ่น และนำความรู้และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านถ่ายทอดองค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านแก่ลูกหลานหรือคนในท้องถิ่น มิให้องค์ความรู้สูญหายไป เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านสุมนไพร ๒) การสร้างความเป็นพลเมือง ได้แก่ การส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของประชาชน โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล ๓) การสร้างผลกระทบ ได้แก่ ชุมชนเกิดความตื่นตัวใน

เรื่องภูมิปัญญา พร้อมทั้งหันมาให้ความสำคัญและร่วมใจกันอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาอยู่อย่างยั่งยืนในชุมชนไปชั่วลูกหลาน ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเรื่องภูมิปัญญาไปในทางที่ดีขึ้น ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง การอนุรักษ์และพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

บทที่ 5
สรุปผลการดำเนินงาน

รายละเอียดการดำเนินงานโดยย่อ (Summary)

ในอดีตยารักษาโรคจะประกอบไปด้วยสมุนไพรหรือส่วนของสมุนไพร โดยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยนำมาใช้ทั้งในรูปสมุนไพรเดี่ยวหรือตำรับ ขึ้นอยู่กับความหลายหลายทางชีวภาพของสมุนไพรในพื้นที่ จนกระทั่งเมื่อถึงกลางศตวรรษที่ 19 ได้มีการแยกสกัดและทำบริสุทธิ์สารประกอบที่ออกฤทธิ์จากสูตรตำรับสมุนไพร ซึ่งการประสบความสำเร็จนี้ทำให้มีการก่อตั้งบริษัทผลิตยาขึ้น ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามียาหรือสารประกอบที่ออกฤทธิ์จากการสกัดแยกสมุนไพรออกมามากมาย เช่น มอร์ฟีนจากฝิ่น โคเคนจากใบโคคา ควินินจากเปลือกของต้นซิงโคนา ซึ่งสารประกอบจากธรรมชาติเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นในการสังเคราะห์ยาในเวลาต่อมา ซึ่งสามารถผลิตหรือสังเคราะห์สารอนุพันธ์ เพื่อให้มีฤทธิ์ในการรักษาที่ดีกว่าสารประกอบที่ได้จากธรรมชาติ งานวิจัยเหล่านี้ในช่วงแรก ๆ จะทำแบบลองผิดลองถูก (trial and error) ในขั้นตอนการค้นพบยาใหม่และการพัฒนายาใหม่ในปัจจุบันนั้นมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ การวิจัยยาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ lead compounds ซึ่งเป็นสารเคมีที่มีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาหรือมีฤทธิ์ทางชีวภาพ ซึ่งการพัฒนายานั้นมีการดำเนินการเป็นไปด้วยความรวดเร็วและยาแผนปัจจุบันที่ใช้นั้นออกฤทธิ์ได้เร็วกว่าสมุนไพร จึงทำให้การใช้สมุนไพรลดลง อาจนำไปสู่การสูญพันธุ์ของพืชสมุนไพรดังกล่าว

การศึกษาในโครงการนี้ได้บูรณาการการเรียนการสอน การบริการวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ณ สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี บ้านกะบาก ต.เหล่าดอกไม้ อ.ชื่นชม จ.มหาสารคาม ระหว่างวันที่ 26-27 พฤษภาคม 2561 โดยได้ดำเนินการคัดกรองโรคเรื้อรังเช่น เบาหวาน และความดัน และยังมีการตรวจสอบการปนเปื้อนของยาสเตียรอยด์ในยาแผนโบราณด้วย สามารถสรุปองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ในการรักษาโรค ประเด็นสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึงประสบการณ์การรักษาโรค สมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ ส่วนประกอบของตำรับ ส่วนของพืช/สัตว์ที่ใช้ วิธีการเตรียมตำรับ รวมถึงวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ที่ใช้ในการรักษาการจำแนกชนิดของพืชตามชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อท้องถิ่นและวงศ์ของพืช ซึ่งพบได้ทั้งพืชผักสวนครัว สมุนไพรพื้นบ้าน สมุนไพรจากป่าชุมชนโคกข่าว นอกจากนี้ยังพบมีการใช้ธาตุวัตถุคือ พิมเสนและการบูร เมื่อจำแนกความถี่ของสมุนไพรที่มีการใช้มากพบว่า ขมิ้นชัน (*Curmuma longa*) พบได้ 9 ตำรับ ไพล (*Zingiber cassumunar*) 6 ตำรับ เสลดพังพอน (*Clinacanthus nutans*) ใบหนาด (*Blumea balsamifera*) และตะไคร้ (*Cymbopogon citratus*) ชนิดละ 4 ตำรับ

จากข้อมูลที่ได้เมื่อจำแนกตามวงศ์ของพืช (Plant family) พบว่าพืชในวงศ์ Acanthaceae, Amaryllidaceae และ Rutaceae มีการใช้งานวงศ์ละ 3 ชนิด พืชในวงศ์ Asteraceae, Euphorbiaceae, Fabaceae, Malvaceae, Rubiaceae และ Zingiberaceae วงศ์ละ 2 ชนิด ส่วนที่เหลือวงศ์ละ 1 ชนิด เมื่อพิจารณาโรคที่หมอพื้นบ้านรักษาด้วยพืชสมุนไพร หรือตำรับสมุนไพรในการรักษาโรค/อาการ พบว่า การรักษาอาการปวดเมื่อย มีภูมิปัญญาในการรักษาอาการดังกล่าวมากที่สุดถึง 8 ตำรับ รองลงมาคือ โรคไข้หวัดและความดัน โรคละ 3 ตำรับ และอาการวิงเวียน 2 ตำรับ ส่วนโรค/อาการต่าง ๆ ที่เหลือ พบโรคละ 1 ตำรับ

การบรรลุตามวัตถุตามวัตถุประสงค์โครงการ

การดำเนินโครงการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ 2 วัตถุประสงค์ดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 1</u> สำรวจภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคจากหมอพื้นบ้าน

การศึกษาในส่วนนี้ต้องการสรุปองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ในการรักษาโรค ประเด็นสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึง ประสบการณ์การรักษาโรค สมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ ส่วนประกอบของตำรับ ส่วนของพืช/สัตว์ที่ใช้ วิธีการเตรียมตำรับ รวมถึงวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ที่ใช้ในการรักษา

<u>วัตถุประสงค์ข้อที่ 2</u> การตรวจสอบข้อมูลภูมิปัญญาพื้นบ้านในการรักษาโรคกับฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ หลังจากทราบชนิดของพืชแล้ว ทำการสืบคืนข้อมูลจากฐานข้อมูลเช่น Pubmed, Sciencedirect, Scopus เป็นต้น เพื่อค้นคว้าข้อมูลสนับสนุน 1) สืบค้นพืชจากชื่อวิทยาศาสตร์โดยดูฤทธิ์ต่าง ๆ ทั้งหมดจากชื่อเรื่อง พร้อมทั้งสารสำคัญในพืชชนิดนั้น ๆ 2) ทำการคัดกรองข้อมูลที่ได้จากบทคัดย่อ ตามแบบเก็บรวบรวมข้อมูล 3) รายงานผลการสืบคืนเรื่องสารสำคัญและฤทธิ์ของสมุนไพรที่ได้จากชุมชน โดยมีการใช้สมุนไพร 33 รายการ และมีธาตุวัตถุ 2 รายการ

องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

สามารถสรุปองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ในการรักษาโรค ประเด็นสัมภาษณ์จะครอบคลุมถึง ประสบการณ์การรักษาโรค สมุนไพรหรือตำรับยาที่ใช้ ส่วนประกอบของตำรับ ส่วนของพืช/สัตว์ที่ใช้ วิธีการเตรียมตำรับ รวมถึงวิธีการทางแพทย์พื้นบ้านอื่น ๆ ที่ใช้ในการรักษาการจำแนกชนิดของพืชตามชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อท้องถิ่นและวงศ์ของพืช ซึ่งพบได้ทั้งพืชผักสวนครัว สมุนไพรพื้นบ้าน สมุนไพรจากป่าชุมชนโคกข่าว นอกจากนี้ยังพบมีการใช้ธาตุวัตถุคือ พิมเสนและการบูร เมื่อจำแนกความถี่ของสมุนไพรที่มีการใช้มาก พบว่า ขมิ้นชัน (*Curmuma longa*) พบได้ 9 ตำรับ ไพล (*Zingiber cassumunar*) 6 ตำรับ เสลดพังพอน (*Clinacanthus nutans*) ใบหนาด (*Blumea balsamifera*) และตะไคร้ (*Cymbopogon citratus*) ชนิดละ 4 ตำรับ จากข้อมูลที่ได้เมื่อจำแนกตามวงศ์ของพืช (Plant family) พบว่าพืชในวงศ์ Acanthaceae, Amaryllidaceae และ Rutaceae มีการใช้งานวงศ์ละ 3 ชนิด พืชในวงศ์ Asteraceae, Euphorbiaceae, Fabaceae, Malvaceae, Rubiaceae และ Zingiberaceae วงศ์ละ 2 ชนิด ส่วนที่เหลือวงศ์ละ 1 ชนิด เมื่อพิจารณาโรคที่หมอพื้นบ้านรักษาด้วยพืชสมุนไพร หรือตำรับสมุนไพรในการรักษาโรค/อาการ พบว่า การรักษาอาการปวดเมื่อย มีภูมิปัญญาในการรักษาอาการดังกล่าวมากที่สุดถึง 8 ตำรับ รองลงมาคือ โรคไข้หวัดและความดัน โรคละ 3 ตำรับ และอาการวิงเวียน 2 ตำรับ ส่วนโรค/อาการต่าง ๆ ที่เหลือ พบโรคละ 1 ตำรับ นอกจากการรักษาโรค/อาการด้วยสมุนไพรแล้ว ยังมีการรักษาร่วมกับศาสตร์อื่นเช่น การนวด การอบสมุนไพร อีกทั้งยังมีการรักษาด้านสภาพจิตใจร่วมด้วย เช่น หมอเป่า การรำรักษาโรค การรดน้ำมนต์ เป็นต้น

อุปสรรค ปัญหา และวิธีแก้ไข

อุปสรรค ปัญหา	วิธีแก้ไข
1. หาข้อมูลกลุ่มหมอพื้นบ้านไม่ได้	สถานีอนามัยเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี เพื่อขอข้อมูล

2. งานไม่แล้วเสร็จทันตามกำหนดเวลา	มอบหมายงานให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาของนิสิตระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษา
3. ไม่ทราบบริบทในพื้นที่ การประสานงานในพื้นที่	ประสาน ผู้อำนวยการ สอน. บ้านกะบาก ในการดำเนินงานในพื้นที่

ปัจจัยที่แห่งความสำเร็จ ปัจจัยแห่งความล้มเหลว

ปัจจัยที่แห่งความสำเร็จ	ปัจจัยแห่งความล้มเหลว
1. ชุมชนเข้มแข็ง 2. ผู้ประสานงานในชุมชนมีความเข้มแข็ง (สอน. บ้านกะบาก) 3. ชมรมหมอพื้นบ้าน ต.เหล่าดอกไม้ 4. งบประมาณสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัย	1. บริบทเชิงวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันตามท้องถิ่น 2. การสื่อสารระหว่างผู้สูงอายุและนิสิต ซึ่งมีศัพท์ที่แตกต่างกันอาจเข้าใจไม่กระจ่าง 3. การเข้าถึงฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์

ก้าวต่อไป หรือความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ

ความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการสามารถทำได้โดยการคืนข้อมูลที่ได้จากการดำเนินโครงการเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถดูแลตนเองเบื้องต้นได้ ในอนาคตหากมีการสนับสนุนต่อเนื่อง จะมีการดำเนินโครงการเพื่อคัดเลือกสมุนไพรที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อความสะดวกในการใช้งานและอาจจะต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบในชุมชน หากได้รับการสนับสนุนต่อเนื่องอาจสามารถขายหรือใช้ใน สอน. บ้านกะบาก อันจะเป็นการเพิ่มมูลค่าของสมุนไพร เพิ่มรายได้กับประชาชน รวมทั้งอนุรักษ์พันธุกรรมพืชต่อไป

บรรณานุกรม

Albuquerque UP, Andrade LHC (2002a) Conhecimentobotaˆnicotradicional e conservacaˆo emumaaárea decaatinga no estado de Pernambuco, nordeste do Brasil. Acta Bot Bras 16(3):273–285.

Albuquerque UP, Andrade LHC (2002b) Uso de recursos da caatinga: o caso do Agreste de Pernambuco,(Nordeste do Brasil). Interciencia 27(7):336–346.

Albuquerque UP, Lucena RFP (2005) Can apparencyaffect the use of plants by local people in tropicalforest? Interciencia 30(8):506–511.

Albuquerque UP, Oliveira RF (2007) Is the use-impact on native Caatinga species in Brazil reduced by the high species richness of medicinal plants? J Ethnopharmacol 113:156–170.

Florentino ATN, Araujo EL, Albuquerque UP (2007) Contribuic¸oˆes de quintaisagroflorestaisna conservac¸aˆo de plantas a Caatinga, Municíapio e Caruaru, PE, Brasil. Acta Bot Bras 21(1):37–47

Graham L. Patrick, An introduction to medicinal chemistry 3rd ed. Oxford: Oxford university press; 2005.

Lucena RFP, Albuquerque UP, Monteiro JM, Almeida CFCBR, Florentino ATN, Ferraz JSF (2007a) Useful plants of the semi-arid northeastern region of Brazil—a look at their conservation and sustainable use. Environ Monit Assess 125:281–290.

Lucena RFP, Arauújo EL, Albuquerque UP (2007b) Does the use-value of woody plants of the Caatinga(Northeastern Brazil) explain their local availability. Econ Bot 61:347–361.

Lucena RFP, Nascimento VT, Arauújo EL, Albuquerque UP (2008) Local uses of native plants in an area of Caatinga vegetation (Pernambuco, NE-Brazil). Ethnobot Res Appl 6:3–13.

Monteiro JM, Albuquerque UP, LinsNeto EMF, Amorim ELC, Araujo EL (2006) Use patterns andknowledge of medicinal species among two rural communities in Brazil's semi-arid northeasternregion. J Ethnopharmacol 105:173–186.

Oliveira RLC, LinsNeto EMF, Arauújo EL, Albuquerque UP (2007) Conservation priorities and populationstructure of woody medicinal plants in an area of Caatinga vegetation (Pernambuco state, NE Brazil).Environ Monit Assess 132:189–206.

Ramos MA, Medeiros PM, Almeida ALS, Feliciano ALP, Albuquerque UP (2008a) Use and knowledge offuelwood in an area of caatinga vegetation in NE Brazil. Biomass Bioenergy 32:510–517.

Sa´nchez-Azofeita GA, Quesada M, Rodriguez JP et al (2005) Research priorities for neotropical dry forests.Biotropica 37(4):477–485.

ภาคผนวก

ผลการตรวจร่างกายหมอพื้นบ้าน

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ชาเท้าชามือ ปวดท้องน้อยเวลาปัสสาวะ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบาหวานเป็นมา 6-7 ปี ต่อมลูกหมากโตเป็นมาแล้ว 6-7 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาโรคเบาหวาน ยารักษาต่อมลูกหมากโต
ชีพจร(PR) 123 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 138/163 mmHg
RPG 419 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 78 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 150/86 mmHg
RPG 131 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) โรคเบาหวาน
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เป็นมาแล้ว18 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาลดระดับไขมันในเลือด
ชีพจร(PR) 77 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 150/65 mmHg
RPG 306 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) มีญาติเป็นความดันโลหิตสูง กินยาสมุนไพรที่ปลูกตามบ้าน
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 78 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 172/102 mmHg
RPG 434 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เคยเป็นมะเร็งเต้านม
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยารักษาโรคมะเร็งเต้านม
ชีพจร(PR) 78 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 145/71 mmHg
RPG 118 mg/dL
อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ความดันสูง ข้อเข่าเสื่อม
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) 3 ปี

ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาลดความดัน ยาฉีดที่ข้อเข่า ยาเสริมแคลเซียม
ชีพจร(PR) 69 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 147/78 mmHg
RPG 179 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบาหวาน 4-5ปี ความดันโลหิต 7-8ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 73 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 149/83 mmHg
RPG 182 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI)-
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 68 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 161/82,140/89 mmHg
RPG 86 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ภูมิแพ้
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาพ่น
ชีพจร(PR) 73 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 122/56 mmHg
RPG 112 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปกติดี
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ภูมิแพ้(กินน้ำเย็นไม่ค่อยได้)
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาภูมิแพ้
ชีพจร(PR) 69 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 114/75 mmHg
RPG 106 mg/dL
อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ไม่มีโรคประจำตัว
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 73 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 120/66 mmHg
RPG 139 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบาหวาน ความดัน
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 86 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 151/68 mmHg
RPG 285 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 70 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 140/94 mmHg
RPG 96 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ปวดเข่า กระเพาะอาหาร
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 81 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 137/65 mmHg
RPG 171 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เคยไม่กินยา 3 วันทำให้เส้นเลือดในสมองแตก
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดันเป็นระยะเวลา 20ปี เคยเป็นโรคกระเพาะอาหาร
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาโรคความดัน ยาละลายลิ่มเลือด ยาไขมัน ยาควบคุมปัสสาวะ ยาปลายประสาทอักเสบ
ชีพจร(PR) 57 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 143/86 mmHg
RPG 117 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดขาจากไม้ทับ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ประมาณ 1 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) - ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 114/64 mmHg
RPG 102 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดปกติ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -

ยาที่ใช้เป็นประจำ-
ชีพจร(PR) 79 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 160/105,137/89 mmHg
RPG 102 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดันระยะเวลา 2 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาลดความดัน
ชีพจร(PR) 95 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 137/87 mmHg
RPG 139 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) สลายต้อกระจก 1 เดือน , GERD
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 69 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 138/87 mmHg
RPG 120 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) วิงเวียนศีรษะ เหนื่อยง่าย ปวดขาซ้าย
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดัน 4-5ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาความดัน
ชีพจร(PR) 73 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 129/80 mmHg
RPG 93 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดันโลหิตสูง โรคเกาต์
ยาที่ใช้เป็นประจำ-
ชีพจร(PR) 93 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 132/63 mmHg
RPG 167 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เบาหวาน มีอาการเหนื่อยต้องกินน้ำตาล
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบาหวานเป็นระยะเวลา 10 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน
ชีพจร(PR) 71 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 132/86 mmHg

RPG 112 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดขาเป็นบ้างครั้ง
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 76 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 194/90,179/87,166/83 mmHg
RPG 128 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ-
ชีพจร(PR) 66 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 135/75 mmHg
RPG 160 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ถ้าไม่กินข้าวจะแสบท้อง
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) โรคกระเพาะ
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 73 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 160/119,146/96 mmHg
RPG 94 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เบาหวานขึ้นเวลาไม่ได้กินข้าวแล้วทำงาน
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เป็นโรคความดันและเบาหวานมาแล้ว 2 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาโรคเบาหวาน ยาโรคความดัน
ชีพจร(PR) 93 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 165/93,146/86 mmHg
RPG 521 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ออกร้อนตามตัว นอนไม่ค่อยหลับ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบากวานและความดันเป็นมาประมาณ 3 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาความดัน
ชีพจร(PR) 93 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 152/79,148/80 mmHg
RPG 158 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ไม่มีโรคประจำตัว

ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 93 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 112/73 mmHg
RPG 149 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดขา
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดัน เบาหวาน กระเพาะ
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาความดัน ยาเบาหวาน ยากระเพาะ
ชีพจร(PR) 83 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 141/95 mmHg
RPG 212 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดขาเป็นบางครั้ง
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดัน เบาหวาน ไขมัน เป็นความดันมามากกว่า 10ปีแล้ว
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาไขมัน ยาความดัน
ชีพจร(PR) 80 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 125/79 mmHg
RPG 124 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) วิงเวียนศีรษะ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) โลหิตจาง
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเลือด
ชีพจร(PR) 91 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 139/70 mmHg
RPG 97 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดเข่าเป็นบางครั้ง
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 75 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 144/91 mmHg
RPG 121 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ปวดขา
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) เบาหวานและความดันโลหิตประมาณ 20ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาความดัน ยาแก้ปวด
ชีพจร(PR) 81 ครั้ง/นาที

ความดันโลหิต(BP) 148/90 mmHg
RPG 257 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เบาหวาน ความดัน มีอาการเหนื่อยล้า
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ประมาณ 6-7 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาความดัน ยาไขมันในเส้นเลือด
ชีพจร(PR) 76 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 163/88 mmHg
RPG 277 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) โรคเกาต์ โรคความดัน
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดันประมาณ 10 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาโรคเกาต์ ยาความดัน ยาแก้วิงเวียน
ชีพจร(PR) 72 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 130/102 mmHg
RPG 209 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ความดันประมาณ 2 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาความดัน
ชีพจร(PR) 93 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 158/69 mmHg
RPG 146 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เบาหวาน ความดัน
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ประมาณ 3 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาความดัน
ชีพจร(PR) 80 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 143/70 mmHg
RPG 217 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) หายใจไม่สะดวก ใช้หลอดพ่นจมูก วิงเวียนศีรษะ ปวดขา
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) หอบหืด ความดัน เป็นมากว่า 10ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาความดัน ยาพ่นจมูก
ชีพจร(PR) 103 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 123/78 mmHg
RPG 150 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) เบาหวาน ปวดข้อเข่า ชาตามมือ
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ประมาณ 5 ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาเบาหวาน ยาละลายลิ่มเลือด
ชีพจร(PR) 67 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 110/68 mmHg
RPG 174 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) -
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) -
ยาที่ใช้เป็นประจำ -
ชีพจร(PR) 98 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 125/72 mmHg
RPG 116 mg/dL

อาการที่มาพบ(CC) /อาการป่วยในปัจจุบัน(PI) ภูมิแพ้
ประวัติที่เป็น(PMH) ,ระยะเวลา(ปี) ประมาณ 20ปี
ยาที่ใช้เป็นประจำ ยาแก้แพ้
ชีพจร(PR) 57 ครั้ง/นาที
ความดันโลหิต(BP) 112/81 mmHg
RPG 99 mg/dL

สัญญาทุน

สรุปรายงานการใช้จ่ายเงิน

สรุปตามหมวดงบประมาณที่เสนอขอ

งบดำเนินการ

หมวดค่าวัสดุ	**บาท**
-ค่าแผ่นตรวจระดับน้ำตาลในเลือดและเข็มเจาะเลือด	7,329.50
ค่าใช้สอย	
-ค่าตอบแทน พขร.	2,600
-ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	4,900
-ค่าอาหารกลางวัน/อาหารว่าง	38,760
-ค่าถ่ายเอกสาร	2,000
-ค่าตอบแทนการให้ข้อมูลเชิงลึก	20,000
ค่าจัดทำวีดิทัศน์	4,000
รวมเป็นเงิน (เจ็ดหมื่นเก้าพันห้าร้อยแปดสิบเก้าบาทห้าสิบสตางค์)	79,589.50